

The Life of John of Dailam, according to a Sogdian Text

Reza Ebrahimzadeh Haghighi Fars^{*}, Zohreh Zarshenas^{**}

Ameneh Zaheri Abdevand^{***}

Abstract

The present article represents the translation and study of a Sogdian text regarding the life and actions of John of Dailam, Syriac Christian saint, who lived in Iraq and Iran in the late seventh and early eighth century A.D. The Sogdian text which was found along with some other Christian texts in Turfan oasis is now deposited in Berlin State Library. Not having been well-preserved, the text has been damaged over the centuries. Nevertheless, it contains some uniquely historical details which reflect the social, historical, religious and linguistic conditions of that time. Moreover, the text mentions some of his significant actions in Iraq and particularly in Iran. With respect to some linguistic evidence, the text which has been studied by some scholars such as Sims-Williams demonstrates the latest version of Sogdian. Since this text has not been hitherto translated to Persian, the researcher has made efforts to literally translate it to Persian based on the afore-said Sogdian text. Furthermore, efforts have been made to compare it with the other extant Sogdian texts, especially Syriac ones, and also to write notes on the issues included in the text.

* PhD Student, Ancient Culture and Languages, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran, ebrahimzadehehf@gmail.com

** Professor of Ancient Culture and Languages, Institute for Humanities and Cultural Studies (Corresponding Author), zohreh.zarshenas1957@gmail.com

*** Assistant Professor of Ancient Culture and Languages, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran, dr.amzaheri@gmail.com

Date received: 2023/04/26, Date of acceptance: 2023/07/01

Copyright © 2010, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Keywords: John of Dailam, Syriac Saint, Christian Sogdian, Dailam, Arrajan, Monastery.

Introduction

John of Dailam (between 659-680/1 A.D.) was born in the city of Haditha in Iraq, that is, the south of place where the Great Zab River joins Tigris. his barren mother became miraculously pregnant by prayers of some monks who used to come to visit his parents, Sarrah and Abraham. Ever since he was a child, he had a great desire to join a monastery called Beth Abe. when he grew up, he was held as a captive and taken to Dailam region of Iran by Dailamite robbers. He propagated Christianity there and then he travelled to Damascus to visit and convince Umayyad Caliph, Abd Al-Malik Ibn Marwan, to allow him to go to Arrajan area in Pars province. In Arrajan area, he built two monasteries for both Syriac- speaking and Persian- speaking followers. Finally, he died in 738 A.D.

The above briefly biographical information of John of Dailam is almost similar in all related Syriac, Sogdian, Arabic and Ethiopian texts; however, it seems that the Sogdian text consists of various unique details which cannot be found in the other texts, owing to the fact that it was probably translated from a lost Syriac text, as Sims-Williams has concluded.

Materials & Methods

The method used in this article is descriptive- analytical based on collecting information from library sources.

Discussion

The Sogdian text translated into Persian Language for the first time contains the historical information, social, economic and financial conditions in the time of John of Dailam in Iran. methods of constructing buildings and employing workers; a strong relationship between the monks and the aristocratic, noble and ruling classes in which the monks used to heal the nobles or the members of their families, especially by miracles, and receive financial aids, in return; the status of new converts to Christianity in the beginning of Muslim governments at that time in Iran and also the existence of some Iranian names are the subjects which the Sogdian text, although briefly, indicates. Furthermore, an issue which can be inferred from a part of the text is the matter of Persian language which seems to have been kept verbally by Persian- speaking people who refused to accept Syriac as the language used in liturgy; therefore, John of Dailam

Abstract 3

built another monastery for them. In this respect, it could be assumed that Persian-speaking people's resistance was not only against the liturgical language of the monastery (Syriac) but also against Arabic as another foreign language, which was becoming increasingly dominant. Thus, it can probably be expressed that the Persian-speaking people, knowingly or unknowingly, caused the Persian language to be preserved at that period of time.

Result

There are some significant points can be concluded from the translation and study of the Sogdian text regarding "The Life of John of Dailam". In terms of religion, the Sogdian text and the other similar texts in different languages, which were translated from Syriac language, have introduced and showed John of Dailam as an exaggerated, prophet-like and holy figure for general acceptance.

Although some parts of the Sogdian text have been damaged badly, it indicates the historical and social issues during the domination and influence of Muslim governments over Iran at that time.

The other important subject in the Sogdian text is the existence of some Iranian names which cannot be found in the other texts. On one hand, it can be concluded that the text was translated from a Syriac detailed work of literature which its original manuscript was lost. On the other hand, the existence of these Iranian names might indicate that the scribe or translator deliberately intended to Iranize the context of the Sogdian text so as to make it more compatible with Iranian – Sogdian society, that is, the readers could easily correlate with the events and possibly familiar characters.

From the language point of view, some remarkably grammatical irregularities can be observed especially in inflectional forms, which probably indicates the Sogdian language was in a gradual transition from one stage to one of the latest versions of its own. Nonetheless, the language failed to continue its way and was dominated by Persian and Turkish languages.

Bibliography

- Al-Baladhuri, Ahmad Ibn Yahya. (1346). *Futuh al- Buldan*. Translated by Dr.Azartash Azarnush. Tehran: Iranian Culture Foundation Publishing Company. [In Persian]
- Al-Tabari, Mohammad Ibn Jarir. (1352). *Tarikh Al-tabari*. Vol.1. Translated by Abulghasem Payandeh. Tehran. (Electronic Publishing (1389) at: [www. Tarikhbook.ir](http://www.Tarikhbook.ir)). [In Persian]
- Brock, Sebastian P. (1982). "A Syriac life of John of Dailam". *Parole de L' orient*,10. 1981-1982, 89-123.

- Budge, Sir E. A. Wallis. (1928). *The Book of the Saints of the Ethiopian Church*. Vol.1. Cambridge.
- Ebrahimzadeh Haghighi Fars, Reza, et al. (1400). "A Reflection on Two Issues in the Sogdian Text of the Life of John of Dailam". *Biannual Academic Journal of Ancient Culture and languages Research*. Second Year. Number 2. Autumn and Winter, 1400, 219-246. [In Persian]
- Gershevitch, I. (1954). *A Grammar of Manichean Sogdian*. Oxford.
- Gharib, Badr Al- zaman. (1383). *Sogdian Dictionary*. Tehran: Farhangian Publishing Company. [In Persian]
- Ibn Khaldun, Abu Zayd Abd Al-Rahman. (1383). *Tarikh Ibn Khaldun*. Vol. 1. Translated by Abd Al-Mohammad Ayati. Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies. [In Persian]
- Istakhri, Abu Isaq Ibrahim. (1340). *Al-Masalik al-mamalik*. Translated by Iraj Afshar. Tehran: The Book Translation and Publishing Company. [In Persian]
- Justi, F. (1895). *Iranisches Namenbuch*. Marburg.
- Karlsson, Jonas. (2020). "The Arabic Life of John of Dylam". *Patristic Literature in Arabic translations*. Ed. B. Roggema, A. Treiger. Laiden / Boston: Brill (E-Book).
- Lurje, Pavel, B. (2010). *Personal Name in Sogdian Texts. Iranisch personennamenbuch*. Band II. Wien.
- Nisko, Moafaq. (2009). *Mar Yohana Al-Daylami al-Soryani*. Lebanon: Maktabah Al-Sa'ah. [In Arabic]
- Sims-Williams, N. (2014). " An Early Source for the Life of John of Dailam: Reconstructing the Sogdian Version" . *Nāme-ye Irān-e Bāstān*. 12/1-2.121-134.
- Sims-Williams, N. (2015). *The Life of Serapion and other Christian Sogdian Texts from the manuscripts E25 and E26*. Brepols.
- Sundermann, W. (1979). " Ein Bruchstück Einer Sogdischen Kirchengeschichte aus Zentralasien?". *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*. Redigit(ed.) J.Harmatta. 24/1,1976, 95-101.Budapest.
- Will Durant, William James. (1378). *The Story of Civilization: Our Oriental Heritage*. Vol.1. Translated by Ahmad Aram, et al. Tehran: Scientific and Cultural Publications Company. [In Persian]
- Wood, Philip. (2013). *The Chronicle of Seert*. Oxford.
- Yoshida, Yutaka.(2009). " Sogdian". *The Iranian Languages*. Edited by Gernot Windfuhr. Routledge,London and NewYork.279-335.
- Zarshenas, Zohreh. (1399). *A Manual of Sogdian Language*. Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies. [In Persian]

شرح احوال قدیس یوحنا دیلمی، بر پایه متنی به زبان سغدی

رضا ابراهیم‌زاده حقیقی فارس*

زهره زرشناس**، آمنه ظاهری عبدوند***

چکیده

مقاله حاضر، ترجمه فارسی و بررسی متنی به زبان سغدی مسیحی درباره زندگی و اقدامات «یوحنا دیلمی» قدیس سریانی مسیحی است، که در اواخر قرن هفتم و اوایل قرن هشتم میلادی در عراق و ایران می‌زیسته است. این متن سغدی در کلیسای نستوری ناحیه «بولایق» (Bulayig) ترفان همراه با چند متن دیگر کشف شده است و در کتابخانه دولتی برلین نگهداری می‌شود و با وجود افتادگی بسیار دارای اطلاعات تاریخی منحصر به فردی است که وضعیت اجتماعی، تاریخی، دینی و زبانی آن دوران را منعکس می‌کند. این متن سغدی به اقدامات مهم «یوحنا دیلمی» می‌پردازد که در عراق و به‌خصوص ایران انجام شده‌اند.

این متن سغدی که مورد بررسی برخی محققان از جمله سیمز ویلیامز (Sims-Williams) قرار گرفت است، با توجه به شواهد زبانی گونه متأخری از زبان سغدی را می‌نمایاند. همچنین، از آنجایی که این متن سغدی تاکنون به زبان فارسی ترجمه نشده است، در این پژوهش تلاش گردید تا متن به زبان فارسی برگردانده شود و مقرر شد که این برگردان بر اساس متن

* دانشجوی دکتری تخصصی فرهنگ و زبان‌های باستانی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، ebrahimzadehehf@gmail.com

** استاد تخصصی، فرهنگ و زبان‌های باستانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران، zohreh.zarshenas1957@gmail.com

*** استادیار تخصصی، فرهنگ و زبان‌های باستانی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، dr.amzaheri@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۰۶، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۱۰

سغدی باشد. همچنین، سعی گردید این متن سغدی با سایر متون موجود دیگر درباره این قدیس سریانی تطبیق داده شود و یادداشت‌هایی بر موضوعات مطروحه در محتوای این متن سغدی ارائه گردد.

کلیدواژه‌ها: یوحنا دیلمی، قدیس سریانی، سغدی مسیحی، دیلم، ارجان، صومعه.

۱. مقدمه

یوحنا دیلمی (به سریانی *Yohannān Daylomāyā*) احتمالاً در بین سال‌های ۶۵۹-۶۸۱^۱ در شهر حدیثه (Hdatta) عراق، یعنی جنوب محلی که زاب بزرگ (Great Zab) به رود دجله می‌پیوندد، از مادری نازا به نام سارا و پدری به نام ابراهیم به صورت یک معجزه و با دعای راهبانی که به خانه آن‌ها می‌آمدند، زاده شد. وی از همان زمان کودکی اشتیاق پیوستن به صومعه را داشت. بنابراین، در سن نوجوانی به صومعه بیت آبه (Beth Abe) پیوست و شاگرد یکی از راهبانی شد که قبل از تولدش به خانه والدینش آمده، برای باردار شدن مادرش دعا کرده بودند. نام این راهب، شمعون بی‌ریش^۲ بود. پس از مدتی زندگی در صومعه، به دلیل وقوع قحطی، یوحنا به همراه استادش و احتمالاً دو راهب دیگر به کوهستان پناه می‌برند. پس از مرگ استاد، یوحنا از کوه سرازیر می‌شود تا خبری از راهب دیگر بیابد که در میان راه به دست مهاجمان یا سارقان دیلمی اسیر می‌شود و به ناحیه دیلم برده می‌شود. او در دیلم و نواحی اطراف به دعوت مردم به دین مسیحیت می‌پردازد؛ همچنین معجزات و درمانگری انجام می‌دهد و از به آتش کشیدن خانه‌اش، جان سالم به درمی‌برد. پس از آن راهی اورشلیم و دمشق می‌شود و با شفا دادن فرزند عبدالملک بن مروان حاکم اموی (۶۴۶-۷۰۵ میلادی) و جلب اعتماد او، ظاهراً درخواست رفتن به فارس و ساختن صومعه در آنجا می‌کند که مورد موافقت عبدالملک قرار می‌گیرد و او را نزد حجاج (۷۱۴-۶۹۴ میلادی) که در آن زمان حاکم عراق بود می‌فرستد و با جلب نظر حجاج به ناحیه ارجان^۳ می‌رود و ظاهراً سه صومعه می‌سازد، که دو صومعه برای سریانی‌زبانان و دیگری برای پارسی‌زبانان ایرانی مسیحی شده ناحیه پارس آن زمان است، که بر سر زبان دعا با یکدیگر منازعه داشتند. در نهایت وی در سال ۷۳۸ میلادی از دنیا می‌رود (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به: Brock, 1982؛ Karlsson, 2020: 130)

آنچه تا اینجا بیان شد، شرح زندگی یوحنا دیلمی است که تقریباً در تمام متون موجود به خصوص متون سریانی اساساً یکسان است. اما ترتیب حوادث و جزئیات وقایع متفاوت است که احتمالاً تحت تاثیر سنت شفاهی در روایت‌ها و نیز نگرش نویسندگان در مناطق مختلف

شرح احوال قدیس یوحنا دیلمی، بر پایه ... (رضا ابراهیم‌زاده حقیقی فارس و دیگران) ۷

جغرافیایی بوده است. در خصوص شرح حال زندگی یوحنا متون گوناگونی به زبان‌های سریانی، عربی، اتیوپی و سغدی وجود دارند (برای توضیح بیشتر، بنگرید به Karlsson, 2020). اما متون سریانی معروف به "H و C" به دلیل دارا بودن جزئیات بیشتر در خصوص زندگی این راهب از اهمیت و معروفیت بیشتری برخوردار هستند. شایان ذکر است که متن سریانی "C" از نظر جزئیات از متن سریانی "H" کامل‌تر است.

در خصوص متن سغدی که بر اساس برخی شواهد گونه متاخر زبان سغدی مسیحی را می‌نمایاند، می‌توان اظهار داشت که محقق آلمانی اولف هانزن (Olef Hansen) برای نخستین بار این متن را مورد مطالعه قرار داد و آن را قطعه یا اثری توسط «یوحنا دیلمی» تشخیص داد. اما پس از مدتی زوندرمان (Sundermann) محقق آلمانی دیگر، با تصحیح اشتباهات هانزن آن را قطعه یا اثری درباره یوحنا دیلمی دانست (Sims; Sundermann, 1979:95-101). سپس سیمز ویلیامز با توجه به برخی شواهد، این متن سغدی را احتمالاً برگردانی از روی منبع متن سریانی "C" دانست که اصل آن مفقود شده و در این رابطه شواهدی از درون متن برای این ادعای خود به شرح ذیل ارائه داد:

۱. متن سریانی "C" از منبع خود با نام سریانی ktābā d-taš'it šarbeh یاد می‌کند که معادل عبارت «کتاب تاریخ شرح حال او» است و با عنوان ذکر شده در انجامه متن سغدی «کتاب روایت پدر مقدس یوحنا دیلمی» شباهت دارد و ممکن است ترجمه‌ای از این منبع مفقود شده باشد (Sims-Williams, 2015:58).

۲. دومین مورد، وجود لقب Rabban به معنی «استاد ما-مهرشد ما» در متن سغدی است، که به صورت مکرر در متن سریانی "C" نیز استفاده شده است (Ibid.).

هم‌چنین سیمز ویلیامز، این متن سغدی که بندهای E26/7-E26/23R کتاب سال ۲۰۱۵ وی را تشکیل می‌دهد، با توجه به شباهت‌های بین متون سریانی موجود و این متن سغدی آن را ویرایش و چینش کرده است، با این حال به نظر می‌رسد که ویرایش او در برخی بندها به دلیل آسیب‌دیدگی زیاد متن، با تردید همراه بوده است. همچنین، او این متن را حروف‌نویسی، با نحو زبان انگلیسی ترجمه، یادداشت‌هایی بر بندها نوشته و در نهایت واژه‌نامه‌ای برای آن تنظیم کرده است (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به Sims-Williams, 2015).

با نگاهی اجمالی به این متن سغدی، نکته قابل توجه، این است که به علت شرایط بد نگهداری بدجور آسیب دیده است و افتادگی بسیار دارد، اما محتوای این متن سغدی، دارای اهمیت بالایی است. اطلاعات تاریخی آن دوره ایران، شرایط اجتماعی، اقتصادی و مالی جامعه،

استفاده از کارگران، شرایط ساختمان‌سازی، روابط راهبان با طبقه حاکم و اشراف در ابتدای استقرار دولت‌های مسلمان در ایران و وضعیت دین مسیحی و نوگرویدگان به این دین در آن زمان، مواردی هستند که این متن سغدی مطالبی درباره آن‌ها، هرچند خلاصه، بیان می‌دارد. همچنین، از موضوعات مهم دیگر می‌توان به وجود نام‌های ایرانی در این متن سغدی اشاره کرد. در این خصوص شاید بتوان گفت که استفاده از این نام‌ها به منظور ایرانی‌سازی کردن یا ایجاد زمینه ایرانی بوده است تا نوگرویدگان به دین مسیحی آن ناحیه، در جامعه‌ای که با همسایگانی از ادیان دیگر مانند دین مانوی محاصره شده بودند، ارتباط بیشتری با این روایت‌ها و شرح حال قدیسین مسیحی برقرار کنند.

۲. شیوه و روش کار

شیوه نگارش این مقاله به روش کتابخانه‌ای و جمع‌آوری اطلاعات است. این پژوهش دارای، چکیده، مقدمه، ترجمه از روی متن سغدی، تطبیق برخی موضوعات با متون موجود دیگر به خصوص متون سریانی، یادداشت بر موضوعات در صورت لزوم، نتیجه، پی‌نوشت و کتاب نامه به فارسی و انگلیسی است. همچنین برخی واژه‌های قابل توضیح با شماره‌گذاری به بخش پی‌نوشت ارجاع داده شده‌اند. نشانه‌های به کار رفته در این مقاله عبارتند از:

*	مفروض
[]	تعدادی از واژه‌های افزوده شده در ترجمه انگلیسی توسط سیمز ویلیامز
()	واژه‌ها یا عبارات مترادف در ترجمه افزوده شده توسط پژوهشگران و توضیحات اضافی در متن مقاله
H	متن سریانی معروف به Harvard Syr.38
C	متن سریانی معروف به Cambridge Add.2020
n.	note = یادداشت پاورقی در برخی ارجاعات انگلیسی
R	Recto = روی صفحه
V	Verso = پشت صفحه
E26	شماره‌گذاری متن سغدی یوحنا دیلمی توسط سیمز ویلیامز است که با علامت / از شماره بند جدا شده است. به عنوان مثال: E26/7 یعنی E26 «متن سغدی یوحنا دیلمی» و 7/ شماره «بند» است.

شرح احوال قدیس یوحنا دیلمی، بر پایه ... (رضا ابراهیم‌زاده حقیقی فارس و دیگران) ۹

۳. پیشینه تحقیق

همین‌طور که ذکر شد، تاکنون ترجمه و تحلیلی از متن سغدی، شرح احوال یوحنا دیلمی، به زبان فارسی ارائه نشده و ترجمه حاضر برای اولین بار است که ارائه می‌گردد. شایان ذکر است که متون مختلفی از شرح حال و زندگی یوحنا دیلمی از قرن نهم میلادی به بعد به زبان‌های گوناگون از جمله، سریانی، عربی، اتیوپی موجود هستند که برخی از آن‌ها به زبان‌های انگلیسی یا آلمانی ترجمه شده‌اند و یا مورد تفسیر و تحلیل قرار گرفته‌اند. برخی از این متون مختلف عبارتند از:

۱. "A Syriac life of John of Dailam" که توسط بروک (Brock) از سریانی به انگلیسی ترجمه شده است و مقایسه دو متن معروف به "H" و "C" در باره زندگی یوحنا دیلمی است.
۲. "The Book of the Saints of the Ethiopian Church" که توسط باج (Budge) از زبان اتیوپی به انگلیسی ترجمه شده و بسیار خلاصه و شاید تا اندازه‌ای همراه با اغراق درباره برخی معجزات یوحنا دیلمی باشد.
۳. "The Life of Serapion and other Christian Sogdian Texts from the manuscripts E25 and E26" متن سغدی یوحنا دیلمی قسمتی از کتاب یاد شده را تشکیل می‌دهد که در آن سیمز ویلیامز متن را به انگلیسی ترجمه کرده و توضیحاتی در رابطه با مطابقت این متن سغدی با متون دیگر به خصوص متون "H" و "C" آورده است.
۴. "The Arabic Life of John of Dylam" این مقاله توسط کارلسون (Karlsson) نگارش شده که در آن به شرح متون مختلف درباره یوحنا دیلمی اعم از سریانی، عربی، سغدی، اتیوپی می‌پردازد.
۵. "The Chronicle of Seert" در این کتاب شرح مختصری از زندگی یوحنا دیلمی و همچنین مواردی مرتبط همچون «رابطه راهبان با اشراف زادگان» و «زبان پارسی میانه» در آن برهه زمانی آمده است.
۶. کتاب «مار یوحنا ال‌دیلمی السریانی» به زبان عربی که توسط نویسنده لبنانی موفق نیسکو» در سال ۲۰۰۹ نوشته شده است. در این شرح حال نویسنده با اغراق و نسبت‌دادن معجزات پیامبرگونه به یوحنا دیلمی، شخصیتی مقدس از وی ساخته است.

۴. حرف‌نویسی، ترجمه و یادداشت‌بند

۱.۴ حرف‌نویسی E26/7R / داستان تولد یوحنا

سطر	روی صفحه	ترجمه
۱	x](w)d'w byy.. qy pr dwrt' "[nyd'rt	خدایوندگار سرور.. که [شما را اینجا آورده است] در تندرستی (صلح)
۲	šm']x nm' cy z' wr qwn' xw by(y)[[با] نیروی نیایش شما، کرد خداوند [معجزه‌ای]
۳]y'..qt brpš qty (p)r'[m'	که باردار شد برای من
۴] ()ptrt' yty bznb' r(qy' •)[پدران و سپاسگزاری [کرد]
۵]t[]yc q' b' ..(rty)c'(nw s)[چیزی که (آنچه) انجام شده بود .. و هنگامیکه
۶	[xw]mt(..y)ty nydnt pr s(fr'c)[y	خوردند و نشستند به گفتگو
۷	(dn)xwcy bwd prw(..) [].....[همراه با بوی خوش
۸	(p)nt šyqmt qw []*() [نزدیک بردند به
۹	wyšnty.. 'tšy n'•[آن‌ها.. و از آن او
۱۰	pnc qysrg' n pnc p(r)[پنج قیصران ^۴ ، پنج برای
۱۱	s't [wyšn]t(y r**s'(r)[همه آن‌ها
۱۲]•[---
...	برخی سطرها افتاده است	

۲.۴ یادداشت‌بند

بنابر تأکید سیمز ویلیامز عبارت سغدی^۵ (brpš qty = βar-piš- kr/əti) به معنی «باردار» شد، قطعاً ابتدای شرح حال زندگی این قدیس است (Sims-Williams, 2015:90). با اینکه این متن سغدی افتادگی بسیار دارد، اما با توجه به برخی واژه‌ها می‌توان این حکایت را با برخی متون سریانی، عربی یا اتیوپی مقایسه کرد و داستان تولد او را فهمید. بر اساس متون موجود، مادر یوحنا دیلمی که سارا یا ساره نام داشته، نازا بوده است. سپس با دعای راهبانی که به خانه آن‌ها می‌آمدند، معجزه‌ای اتفاق می‌افتد و مادر یوحنا باردار می‌شود. سطرهای ۱-۳ متن فوق که از زبان پدر او بیان می‌شود، در متون دیگر از جمله در کتاب «قدیسان کلیسای اتیوپی» (THE BOOK OF THE SAINTS OF THE ETHIOPIAN CHURCH) آمده است (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به Budge, 1928:168). همچنین بروک در ترجمه متن سریانی "C" آورده است که او (یوحنا) از شهر حدیثه در بیت قیره (Beth Qira) بود. از آنجا که خانه والدینش مکانی برای

شرح احوال قدیس یوحنا دیلمی، بر پایه ... (رضا ابراهیم‌زاده حقیقی فارس و دیگران) ۱۱

راهبان بود، این دعای راهبان بود که خداوند این ثمره پربرکت را به والدینش داد (Brock,1982:144).

نکته جالب توجه در متونی که نام والدین او را ابراهیم و سارا عنوان کرده‌اند، این است که سارا یا ساره همسر حضرت ابراهیم (ع) نیز نازا بوده است (برای آگاهی بیشتر بنگرید به ویل دورانت، ۱۳۸۷، ۱:۳۹؛ طبری، ۱۳۵۲، ۱:۱۲۰-۱:۱۲۱). همسانی داستان تولد یوحنا دیلمی و مادر نازای او با داستان نازا بودن ساره زن حضرت ابراهیم و سپس تولد اسحاق، جدا از این که نام والدین وی واقعاً ابراهیم و ساره بوده است، می‌تواند نشانگر این باشد که برای مقبولیت بخشیدن به شخصیت قدیسی مانند یوحنا دیلمی، رایج است که پیشینه وی را به افراد مقدس پیوند بزنند تا در راه تبلیغ دین و راهبری پیروان مقامی ویژه داشته باشد.

ظاهراً سطرهای ۴-۷ به شرح شکرگزاری پدر یوحنا برای فرزندآوری همسرش می‌پردازد و با پذیرایی پدر یوحنا از مهمانان خود که راهبان بودند، ادامه می‌یابد. متن سریانی "C" موضوع باردار شدن و پذیرایی از مهمانان را با جزئیات نسبتاً بیشتری بیان می‌دارد (برای اطلاع بیشتر، بنگرید به Brock,1982:152).

از آنجا که طبق متن فوق خانه والدین یوحنا محل رفت و آمد و پذیرایی از مسافران بوده است، برخی عبارت‌ها در متن سغدی قابل شناسایی و بررسی است. پدر یوحنا به خاطر دعای خیر راهبان، با تقدیم غذایی مطبوع سپاسگزاری می‌کند و احتمالاً در مقابل آن پنج قیصران دریافت می‌کند. همانگونه که نام والدینش و نازایی مادرش با داستان حضرت ابراهیم و ساره شباهت بسیار دارد، موضوع شکرگزاری، تقدیم غذای مطبوع و پرداخت نقدینگی از طرف راهبان نیز می‌تواند با حکایتی که در تاریخ طبری نقل شده، شباهت‌هایی داشته باشد (برای مقایسه، بنگرید به طبری، ۱۳۵۲: ۱:۱۲۲).

۳.۴ حرف‌نویسی E26/7V / پیوستن به صومعه بیت آبه

سطر	پشت صفحه	ترجمه
۱	[...t(y)t yw wy' qy.. 'rty prb[y]rynt (s)[qwn]	با هم .. و روایت می‌کردند
۲	[.....y pyd' r(') 'znt.. yty wyžpγw[ny]	حکایت‌ها (تمثیل‌ها).. و با ابهت (عظیم)
۳	qΘ('rt)[](b)γy pr wyšnty dsty.. []	که انجام داد خداوند به دست آن‌ها..
۴	pr z](pry')q nγwšysq yty 'ms[']	با احترام گوش می‌داد و توجه
۵](r)ty c'nw ptyγwš 'yc qy p[rbyrynt]	و زمانیکه شنید چیزی را که روایت می‌کردند

۶](wɾ•• ywħnn-y) m'n (y)ty (w'p)t w[y']	ذهن یوحنا و افتاد بر [زانوهای خویش و استغاثه کرد]
۷](xyd q'm•)[••]d'rt xw(d)'w (yš)w[γ]	[برای] آن خواسته، خداوندگار عیسی
۸]('•••)[]'y(.) ZY q'mmsq	و آرزومندم
۹]•ny qt šwy qw	باشد که رود به سوی [برادران و]
۱۰	y](ty) nɾny xwry.. 't c'(nw)	و باشد که نان خورد.. و هنگامیکه
۱۱]xw()dywyΘ (b)r'trt(y)	او با این برادران
۱۲]('.....q....')]	---
۱۳](')]	---
...	برخی سطرها افتاده است	

۴.۴ یادداشت‌بند

یوحنا از همان کودکی به مباحث دینی علاقمند بود و سرودهای مذهبی می‌خواند و برای پیوستن به صومعه بیت آبه و شروع زندگی راهبی اشتیاق فراوان داشت. این شور و اشتیاق به حدی بود که درخواست داشت، با راهبانی که به خانه والدینش آمده بودند، راهی صومعه بیت آبه شود. با اینکه متن سغدی به دلیل افتادگی از نظر مفهومی نارساست، اما می‌توان اشتیاق و درخواست وی از راهبان را از آن استنباط کرد.

در رابطه با رفتن یوحنا به صومعه بیت آبه در متون دیگر آمده است که وقتی راهبان در خانه والدین او بودند، یوحنا تصادفاً گفتگوی دو راهب درباره زندگی پربار رهبانی را شنید و عشق به مسیح در او شعله‌ور شد و تصمیم گرفت که به صومعه بیت آبه به پیوندد (Budge, 1928: 168-169; Brock, 1982: 144). ولی در ابتدا به خاطر سن کم، مورد استقبال قرار نمی‌گیرد. اما یکی از راهبان به نام شمعون بی‌ریش (یکی از پنج راهبی که تولدش را بشارت داده بود)، از وی استقبال کرده و او را به شاگردی می‌پذیرد (Brock, 1982: 144-145; Budge, 1928: 169).

۵.۴ حرف نویسی E26/8R / شکستن بت‌ها و گذر از آتش

سطر	روی صفحه	ترجمه
۱]s(qw)nt..••[]	[بت‌ها]؟ بودند..
۲](ZY)[mn](c' dsty' yw šyř'	و در دست من، نیک چوب دستی بود
۳	[d]st(b)['ry] m(c')t (ZY) b(rzy) m't w'nc(c')nw yw b'(z).. ZY pr	و بلند بود مانند یک فادم (بازو؟) و بر

شرح احوال قدیس یوحنا دلمی، بر پایه ... (رضا ابراهیم‌زاده حقیقی فارس و دیگران) ۱۳

۴	d(s)tb'(f') sry m(z)y x d'r(w)qync clyb'..ZY ywny c' nw wy(n)nt	سر چوب دستی، صلیب چوبی بزرگ.. و بی‌درنگ هنگامیکه دیدند
۵	(by'n) yq clyb' t(')py qt tynw x'n' s'r s't xw[n]y.	مهر چلیپای الهی را که آوردم به خانه، همه آن
۶	ptqryt w'ptnt xypΘ xypΘ 'wzry ZY mwxynt.. ZY c'(n)w() (zw)	بت‌ها افتادند تک به تک روی صورت خویش؟ و شکستند... و هنگامیکه من
۷	pnt xyrw qw 'tr s'r Š' prwrtw f' xšt(y)w (p)r '(t)r (yty) [xy]d	نزدیک آتش رفتم، سه بار به سوی آتش قدم برداشتم و آن
۸	dstb'ry qy d'rwsq dsty' dn clyb' p(r)w py(zw *)](')t(r)	چوب دستی که در دستم بود، با چلیپا به آتش زدم
۹	(ZY) šyš' xyd 'tr pr 'yc (x)'(n)'..ZY x'[n'	و پخش شد آن آتش در سراسر خانه.. و خانه
۱۰	[p](ry)myΘ f(r)[γn'	بدین گونه
...	برخی سطرها افتاده است	

۶.۴ یادداشت بند

سیمز ویلیامز در یادداشت‌های خود در مورد این بند اظهار می‌دارد که یوحنا شخصاً از واقعه‌ای سخن می‌راند که در آن بت‌پرستان وی را با امتحان گذر از آتش به چالش می‌کشند (Sims-Williams:2015:90) و سپس شرح واقعه را به متن سریانی "H" و متن سریانی "C" ارجاع می‌دهد (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به Brock,1982:147,161-162). شایان ذکر است که متن سریانی "H" به سه بار وارد شدن یوحنا به آتش اشاره می‌کند که بر اساس نظر سیمز ویلیامز جزء مشخصه جزئیات این بند محسوب می‌شود (Sims-williams,2014:125). گرچه وی با اشاره به عبارت «آتش در سراسر خانه پخش شد» پیشنهاد می‌کند که ممکن است این گذر آتش مربوط به حادثه آتش‌سوزی خانه‌ای باشد که یوحنا در آن اقامت داشته است؛ آن خانه کاملاً می‌سوزد اما یوحنا قیدیس سالم از آن بیرون می‌آید. همچنین ممکن است دو واقعه آتش‌سوزی در متن سغدی در هم ادغام شده باشند (Sims-Williams,2015:90). وی همچنین در مقاله خود افزوده است که «آنچه در اصل یک واقعه بوده است در دو متن سریانی "H" و "C" دو نسخه یا دو برداشت شده است» (Sims-Williams,2014:125). شایان ذکر است که وی فرض دوم را در کتاب خود نیابوده است، احتمالاً بعدها از فرض خود در این خصوص صرف نظر کرده باشد (برای آگاهی بیشتر در مورد «امتحان گذر از آتش»، بنگرید به Brock,1982:147,161-162)، (همچنین برای مقایسه با «گذر ابراهیم (ع) از آتش»، بنگرید به ابن‌خلدون، ۱۳۸۳، ۳۲:۱؛ طبری، ۱۳۵۲، ۱۶۶، ۱۱۹:۱) اما به نظر می‌رسد آنچه موضوع ادغام دو آتش‌سوزی را مورد تردید

قرار می‌دهد، تفاوت زمانی و مکانی دو آتش‌سوزی است (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به 146-147,157-159,161,1982). (Brock,1982:161,157-159,147)

۷.۴ حرف‌نویسی E26/8/V / شفای تسخیرشده

سطر	پشت صفحه	ترجمه
۱	[(q)t(r)mq' [nt	که مشرکان
۲	[(wy)t 'yc xwrty (n)y [m]('t)..[دید؟ چیزی نخورده بود (در اصل: چیزی خورده نشده بود)
۳	ZY w'nw w'bym dywyΘ m(r)t(y s)[' r.. (qt) (pry)c[].....	و چنین گفتیم آن مرد را: رها کن
۴	sfr' cyt.. qt (wy)t qwnyq' n cw byry xwrteyq qmp(.....')	سخنان [بیهوده] را، زیرا تو خواهی توانست ببینی چگونه او بیابد راهی برای خوردن [برای ما]
۵	ZY ('b)r m' t xwr(ym)..yty xwny mrty wmqyn m' t pr b(γy)	و آورد که ما بخوریم (خوریم) .. و آن مرد مؤمن بود (ایمان به خدا داشت)
۶	ZY ty(m) sq' tr c' nw wyn xwny w(r)cwny' w'nw w' b qw m' x	و باز بیشتر [شد]، هنگامیکه دید آن اعجاز را چنین گفت به ما:
۷	s' r..qt cymyΘy qw dw' fsx prm dymyΘ r' Θy yw	.. تا دو فرسنگ از اینجا در این راه
۸	'tr[]••[(sty) wdy šm' x šwt' sq yty qtsqnty qty..	یک آتش [آتشکده‌ای] است جایی که شما می‌روید و ویران شده است.
۹	[]•• [••ZY wyžt)' qwnΘ'(w)dy wytwr qt ' ysn' zw..	و به انتظار بمانید در آنجا تا که بیایم من.. [و او اندیشید]
۱۰] qt '[yc]Oq[t]' qwnyq' n xyd mrty	که چیزی انجام خواهد داد آن مرد
۱۱] (...t yt)[y	...
...	برخی سطرها افتاده است	

۸.۴ یادداشت بند

در این بند، یوحنا شخصی را که توسط شیطانی تسخیر شده شفا می‌دهد و سپس مردی نشانی آتش یا آتشکده آن ناحیه را به یوحنا و همراهانش می‌دهد. شاید با توجه به افتادگی متن، بتوان برخی از واژه‌ها را واژه‌های کلیدی نامید، زیرا به ما برای رسیدن به معادل سریانی موجود کمک می‌کند. قسمت اول این بند (سطرهای ۱ تا ۶) که به درمانگری از طریق معجزه یوحنا اشاره دارد در متن سریانی "H" پس از آتش‌سوزی خانه یوحنا در دیلم اتفاق می‌افتد (برای توضیح بیشتر، بنگرید به E26/R8). همچنین برای آگاهی از روایت فوق در کتابی متأخر

شرح احوال قدیس یوحنا دلمی، بر پایه ... (رضا ابراهیم‌زاده حقیقی فارس و دیگران) ۱۵

به زبان عربی، بنگرید به موفق نیسکو، ۲۰۰۹: ۷۰). اما در خصوص واقعه شفای پسر یا مرد تسخیر شده می‌توان گفت که از این درمانگری یوحنا که یکی از چندین معجزه وی است، به صورتی پیامبرگونه و همراه با اغراق سخن گفته شده است.

۹.۴ حرف‌نویسی E26/9R ساخت صومعه و کمبود نقدینگی

سطر	روی صفحه	ترجمه
۱	bꝥy-st'(n)y zy'(my..) 't q (t')[باشد که پرداخت کند [برای] بگستان (عبادتگاه) و که
۲	žyꝥrty b'sq.. p' sꝥty (pr')]	فراخوانده می‌شد .. زیرا کامل [بود] در
۳	š(f)rwꝥy'.. 't pr s'(t) š(w...t)[شرمندگی.. و در همه
۴	'ysyꝥtynt cn s't ꝥ(w)[m]ꝥty' (qw)[باشد که بیایند از همه صومعه‌ها به
۵	'ne'yntꝥ yꝥy cyꝥwyꝥy (p•)[می‌ماندند و از آن
۶	prm.. '(ꝥ)ꝥty dw' (wy)'q[تا آنجا که .. و دو مکان
۷	qꝥsy ꝥy pnt m'[t	در گوشه‌ای که نزدیک بود
۸	mꝥꝥmy pnt' wy x...[[شبستانی وقف] به مریم در مجاورت
۹	'ꝥty xꝥyꝥd x'(n')[و آن خانه
۱۰	dbꝥꝥꝥq x'n'(...)[دومین خانه
۱۱	w(y)c'.....[---
-۱۲ ۱۳	اثری ناچیز بجا مانده است	
...	برخی سطرها افتاده است	

۱۰.۴ یادداشت بند

همان‌طور که سیمز ویلیامز نیز اشاره کرده، این بند در خصوص ساخت صومعه‌ای است که یوحنا برای آن کمبود نقدینگی دارد. وی تنها با ۶۰ قطعه نقره شروع به ساخت آن می‌کند؛ این صومعه‌ها دارای شبستان هستند و یکی از آن‌ها وقف مریم مقدس می‌شود (Sims-Williams, 2015: 92). متن سریانی "C" مشخصاً به این روایت پرداخته و اقدامات یوحنا را برای ساختن صومعه در ارجان فارس شرح می‌دهد (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به- Brock, 1982: 169-170).

۱۱.۴ حرف‌نویسی E26/9V شفای بیمار؟

سطر	پشت صفحه	ترجمه
۱]pcq(wy)rny (m)rtý ħ' pry(myd)	مرد بیمناک که در این
۲]..... sw)qb' (r)ty.. ZY ms (byw)	راهبان.. همچنین باز هر دو
۳].....)bw[t]sq wyñ' ..yty	باشد از آن او.. و
۴]..... p[t]yšqwynt xypΘ	عرض کردند خویش را
۵	s](')r yty pr ny'd' xwžnt	به و در عبادت درخواست کردند
۶	m](šyh)' qy pnyštyty	ای مسیحا که به هلاک‌شدگان [یاری‌رسانی]
۷]r t(γ)w xwm'rqyn	تو تسکین‌دهنده
۸]..... y')Θ(b)r'pr.	بده (بیخش) به
۹]r)t(y ywn)y cn	و بی‌درنگ
۱۰].....w.) ħ'	کسی که
۱۱].....	---
۱۲].....'	---
۱۳	اثری بجا مانده است.	
...	برخی سطرها افتاده است.	

۱۲.۴ یادداشت بند

افتادگی این بند به حدی است که موضوع آن کاملاً نامشخص است. اما شاید بتوان موضوع آن را از برخی از واژه‌های بند حدس زد. همانگونه که قبلاً نیز به چندین مورد اشاره شد، یوحنا دیلمی مانند یک پیامبر به معجزات متعدد و شفای بیماران پرداخته است. اما مشخص نیست که چه کسی برای شفا دعا کرده است و چه کسی شفا یافته است. شاید این بند نیز مانند بند بعد درباره زنده کردن مردی غرق شده باشد که در آن یوحنا دعا کرد و وی زنده شد (بنگرید به بند E26/10R).

۱۳.۴ حرف‌نویسی E26/10R زنده کردن مرده؟

سطر	روی صفحه	ترجمه
...	برخی سطرها افتاده اند.	

شرح احوال قدیس یوحنا دلمی، بر پایه ... (رضا ابراهیم‌زاده حقیقی فارس و دیگران) ۱۷

۱	ردی ناچیز از سطر باقی مانده است.	
۲]mrt(x)myt..	مردمان
۳	br](')trt prywyΘ	برادران در این
۴](*')..mšypnt xypΘ	دفن کردند... خویش را
۵]w'bnt qw w'(bn)t wyšnt	گفتند به ایشان
۶	[s' r]šm' x.. w' nw γwny qt ptyΘy'	به سوی شما.. چنین باشد که بیافزاید زیرا که خواری
۷](*)qwnynt pr wyšnt..	کردند به ایشان
۸]wyšnt c' nw p(ty)[wšd' mt	ایشان هنگامیکه شنیدند
۹]ptybdnt.. y(w')[r	درک کردند.. اما
۱۰]m) (w)[---
...	برخی سطرها افتاده است.	

۱۴.۴ یادداشت بند

این بند نیز مبهم است، به طوری که حدس زدن درباره موضوع آن تقریباً غیرممکن است. سیمز ویلیامز پیشنهاد کرده که موضوع این بند ممکن است به خاطر واژه سغدی "mšy:pnt" (دفن کردند) مربوط به واقعه‌ای باشد که در آن یوحنا مرد غرق شده‌ای را زنده می‌کند، اما این تنها یک حدس است (Sim-Williams, 2015:92).

واقعه‌ای که سیمز ویلیامز به آن اشاره می‌کند، در متن سریانی "H" متفاوت است (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به Brock, 1982:149). با توجه به واژه‌های بکار رفته، به نظر می‌رسد که موضوع بند قبلی E26/9V بیشتر به موضوع زنده کردن مرد غرق شده نزدیک است تا این بند. شاید هم بند حاضر ادامه بند قبلی باشد که حدسی بیش نیست. همچنین بنابه نظر سیمز ویلیامز بندها E26/9/10 شاید متعلق به یک صفحه باشند که در این صورت بند 10R احتمالاً قبل از بند 9V قرار می‌گیرد (Ibid.).

اما آنچه غیر از دفن مرده از واژه‌های این بند به ذهن می‌رسد، تحقیر کردن شخصی است که ممکن است یوحنا باشد. یوحنا در طول زندگیش چند بار مورد سرزنش قرار می‌گیرد و این بند شرح یکی از آنها است. اما شاید این تحقیر مربوط به واقعه‌ای باشد که در آن یوحنا درختان مردم درخت پرست را قطع می‌کند و سپس تبر را زیر سر گذاشته و در آن باغ می‌خوابد (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به Brock, 1982:146, 161).

۱۵.۴ حرف‌نویسی E26/10V توصیف باغ صومعه؟

سطر	روی صفحه	ترجمه
...	برخی سطرها افتاده است.	
۱	cn wy(š)nt[از ایشان
۲	pr[y]myΘ xw'nt[مردمان بدین گونه‌ها
۳	ny xnt m't s't n*[نیستند چنانکه همه
۴	wyny žwxšqt' p(n)c(t)[smyq	شاگردانش پانزدهمین [فصل]
۵	pyd' r m't yw bwstn (pr)[برای (در باب) بوستانی بود در
۶	yw mzyx 'ncy r wn'. ZY cn wn(y')[یک درخت انجیر بزرگ و از درخت
۷[(ty) pšt' ty m't cn s[مهیا شده بود از
۸]m.. 't wy'	و در
۹](')r'.. pr(•)[بر
...	برخی سطرها افتاده است.	

۱۶.۴ یادداشت بند

سیمز ویلیامز معتقد است که موضوع این بند توصیفی است از باغ صومعه که با باغ معبد بابی^۷ قبلی یکی است (Sims-Williams, 2014: 123). همانگونه که پیداست، چیز زیادی از این بند حاصل نمی‌شود. همچنین به نظر می‌رسد که سیمز ویلیامز نیز در خصوص تقدم و تأخر این بند با بندهای قبلی و بعدی مطمئن نبوده است (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به Ibid.: 127). در نتیجه، انطباق دادن این بند با بندهای موجود در متون سریانی دشوار است. اما در متن سریانی "C" اشاره کوتاهی به باغ و درخت انجیر شده است؛ با توجه به متون سریانی موجود شاید موضوع این بند در خصوص جشن خدای بابی باشد که در تیرماه برگزار می‌شده و یوحنا خدای بابی را شیطان می‌نامد و مردم را از پرستش او منع می‌کند. سپس تاریخ جشن و مراسم بابی را از تیرماه به ماه مراسم مار سرگیس (Mār Sargis) تغییر داده و مردم را غسل تعمید می‌دهد. آنگاه زن مالک (املاکی که معبد و باغ مقدس در آن قرار دارند)، زمین را به یوحنا می‌بخشد و او کلیسایی می‌سازد و وقف مار سرگیس می‌کند (Brock, 1982: 171).

شرح احوال قدیس یوحنا دلمی، بر پایه ... (رضا ابراهیم‌زاده حقیقی فارس و دیگران) ۱۹

۱۷.۴

سیمز ویلیامز بندهای E26/11 را با عنوان E26/12,R31-7,V31-7 ویرایش کرده است (-Sims Williams,2015:66).

۱۸.۴ حرف‌نویسی E26/12R / شروع ساخت و ساز صومعه با پشتیبانی حاکمان وقت

سطر	روی صفحه	ترجمه
۱	't cn nht[] knOy 't '(ynny) byrw šyr zpry' qyn m't [wyny]	و از شهر نیهاط و این بیرو ^۸ بسیار محترم بود.
۲	heyc xwr' s'n xmyry pyymm-s'r.. 't šw p'txš' wn m[t]	در پیش حجاج، امیر خراسان.. و او مقتدر (حکمران) بود
۳	pr cfr qyr'(n)dqlΘ rwt. 't pr bt' 'wt'qt.. ZY pr (m)[ywn]	بر چهار کران (جهت) رود دجله و بر هفت سرزمین.. و بر همه
۴	xwzys'tny 'tpr hŵl(y)Θ mzr'(t)y bwt.. 't prsyh' wyn[y]	خوزستان و بر نواحی هولت [منسوب شده] است.. و پارسی ^۹
۵	(b)r'ty fš' m pr xs' wnd' ry' qw' rg. n s'r.. rty šw []	برادرش را فرستاد به (برای) فرمانروایی به ارجان.. و او را
۶	peyyznt s't 'rg. ny mrtxmyt pr mzyx pΘfrw 't(pr)[mzyx]	پذیرا شدند همه مردمان ارجان به بزرگ احترام و به بزرگ
۷	(zpry)'q.. 't tys qw k(n)Θ s'r.. 't n(y)d pr xypΘ xs' wny γ' (Θ)[wq..]	افتخار.. و به شهر وارد شد.. و نشست بر تخت حکمرانی خویش
۸	ZY wyspy' myΘ 'wzyntq wyny pyr(nm-) s'r wt'q(y) (x)šy(w)[nyt yty]	و همه روز در حضورش گرد می‌آمدند فرمانروایان (سرکردگان) ناحیه و
۹	xwštrt.. 't štyq myOy c' (nw 'wš)t(yt) m'tnt wyny pyr(n)m-(s)['r s't]	سرکردگان.. و سومین روز، هنگامیکه در حضورش جمع شده بودند همه
۱۰	'wt'qy mrtxmyt cn by' (ny)q x(wysmy)w'cnt(s.....)	مردمان ناحیه با اشتیاق الهی فرستادند
۱۱	prsyh'ny pyymm-s'r..qt ''(yt..... s)wqb' r(.....)	به حضور پارسی.. و (که) آمده است.. راهبی
۱۲	žwxšqt' dn wyny prw zprt ptr(y.. t.....)qw prsyh'.....)	شاگردانش به همراه او، پدری مقدس.. [آن‌ها گفتند] به پارسی:
۱۳	s' r qt xwny zprt ptry γwmr' d(.....)	آن پدر مقدس صومعه‌ای [می‌سازد]
۱۴	c'nw pty(γ)wš prsyh)[mw](n)w w'xs.. m(.....)	هنگامیکه شنید پارسی این سخن را..
۱۵	by'n(yq) fryšty f(ry)t('t)[..](ZY) ywny f'š'm	محبت فرستاده الهی.. و بی‌درنگ فرستاد [دو نگهبان]

۱۶	rbn (s' r) šw ž(γy)ry.. ZY[]rbn ptmwyty m'(t.....)	به سوی ربان باشد که او را فرابخوانند.. و ربان ملبس شده بود
۱۷	pr(γ)ryqstn. w(dy qw' .rz)y s(n)g 'wx' ynt(q.....)	در معدن سنگ آنجا که کارگران سنگ می‌شکستند
۱۸	qw rbn s' r dywyΘ (d)w' (γ) ryty xypΘ (w) x(š.....)	[بازگو کردند] به ربان، سخن آن دو نگاهبان را
۱۹	žyrt p' s' y (pr)xypΘ fyq (••r'•')... ZY pry(p.....)	فوراً انداخت بر شانه خود.. و برد [یا او]
۲۰	't gywr(g)ysy.. ZY[xrt qw (prs)yh' s' r.. (mγ)[wn	و گیورگیس 'و رفت به سوی پارسی.. همه
۲۱	p]rw (s) 't xwš(t)rt[همراه با همه سرکردگان
۲۲	اثر ناچیزی مانده است.	
...	برخی سطرها افتاده است.	
۳۱](•c)n•[از
۳۲]yt.. 't(š)y() []•[و به او (از آن او)
۳۳	'y](š) tγw ZY cw pty[r]n[که هستی تو و به چه علت
۳۴](γ)b. d' .. qt ms[عبدالملک؟.. که باز
۳۵	s](qw) 'm mdy cn xšywny t(w)['	[ربان گفت:] من هستم.. اینجا از جانب شاه تو (اعلیحضرت)
۳۶](qt) 'ysyq' n tγw d' m' pr(w..) •[خواهید آمد شما به همراه من
۳۷](š)t xw(d)' w' .. ZY w' nw w' b() [ای خداوندگار و او گفت

۱۹.۴ یادداشت بند

این بند نسبت به بندهای قبلی کامل‌تر است و به طور آشکار درباره ساخت اولین صومعه توسط یوحنا در ارجان بر کوه مام (Mām) است که به یاری حکمرانان وقت انجام می‌گیرد. همچنین، این بند دربردارنده نام اشخاص و مکان‌های جغرافیایی است که از نظر تاریخی مهم هستند. در این متن سغدی به برخی نام‌ها برمی‌خوریم که در متون سریانی نیامده‌اند. البته نام پارسی در متن سریانی موجود به صورت «پارساگی» آمده است، اما نام «بیرو» یا «ویرو» که قطعاً نامی ایرانی است و یا برخی نام‌های جغرافیایی در متون سریانی ذکر نشده‌اند. سیمز ویلیامز معتقد است که وجود این نام‌ها بیان‌گر این است که متن سغدی از سایر نسخه‌های سریانی شناخته شده، کهن‌تر و دارای جزئیات بیشتر است (Sims-Williams, 2014: 132).

دلیل دیگری که می‌تواند وجود نام‌های ایرانی در متن سغدی را توجیه کند، این است که این متن در قلمرو ایران آن زمان ترجمه شده است. شاید مترجم ذهنیت داشته که برخی نام‌های

شرح احوال قدیس یوحنا دلمی، بر پایه ... (رضا ابراهیم‌زاده حقیقی فارس و دیگران) ۲۱

غیرایرانی در متون سریانی برای مردم آن ناحیه ناشناخته باشند، بنابراین از نام‌های ایرانی مصطلح استفاده کرده و به اصطلاح متن را «ایرانی‌سازی» کرده است. البته چنین فرضی با وجود برخی نام‌های غیرایرانی در متن سغدی با تردید همراه است، اما نمی‌توان آن را از نظر دور داشت.

همانگونه که اشاره شد، برخی نام‌ها مانند بیرو یا ویرو در متون سریانی موجود نیامده‌اند. سیمز ویلیامز با ذکر شاهی از متن سریانی "C" بیان می‌کند، که حجاج، پارسی را برای حکمرانی بر پارس انتخاب کرد (Sims-Williams, 2015:93; Brock, 1982:170) و در ادامه اظهار می‌دارد که زوندیمان در یادداشتی منتشر نشده جمله سغدی "prsyh wyny br'ty f's'm" را به این صورت معنی کرده است که «او (حجاج) پارسی، برادر او (= بیرو) را فرستاد» (Sims-Williams, 2015:93). گرچه سیمز ویلیامز این جمله را از لحاظ دستوری صحیح می‌داند، اما نظر به اینکه نام حجاج در سطرهای بعدی ذکر نشده است تا حدی غامض فرض کرده است. وی اضافه می‌کند که اگر معنی جمله اینگونه فرض شود «او(بیرو) پارسی، برادر خود را فرستاد»، قطعاً باید انتظار می‌رفت که به جای ضمیر سوم شخص "wyny" ضمیر مشترک و وابستگی "xypθ" (به معنی: خود) بیاید» (Ibid.).

در خصوص سطرهای ۳۱ تا ۳۷ باید گفت گرچه مفهوم متن واضح نیست اما می‌توان با توجه به بند قبلی و بند بعدی پی‌برد که گفتگوی بین یوحنا و عبدالملک و حجاج یا نماینده او پارسی در خصوص ساخت صومعه است (برای آگاهی بیشتر در مورد روایت‌ها در متون سریانی "H" و "C"، بنگرید به Brock, 1982:148-149, 165-166؛ همچنین در خصوص نظر بروک درباره شفای حکام و یا اعضای خانواده آن‌ها، بنگرید به Ibid.:165, n.56).

۲۰.۴ حرف‌نویسی E26/12V استخدام کارگران ساختمانی برای ساخت صومعه

سطر	پشت صفحه	ترجمه
۱	[](•) wyny xš'w(ny) wbytynt.. w'nw ny(by)r prsyh qt pyym	... باشد که در حکمرانی او باشند... چنین قصد کرد پارسی: «پیش از...»
۲	[]t mn' qw s'r pryšt (xyp)θ x(m)yry' srd.. ZY γwnr'	مرا به جایی او در سال (سال‌های) امارتش (خویش) برسد... که
۳	[dš]tyc 'y' my xw pr wyspw pšt' wn..yty ywny fr'm'y	او باید ساختمان صومعه را به اتمام رسانده باشد در هر حکمی (از هر جهتی - با هر شرطی / تعهدی). و بی‌درنگ فرمود

۲۲ زبان‌شناخت، سال ۱۵، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۴۰۳

۴	[q]w qzytw s' r qt pyrw c (r)xy pr mywn knθ..yty p' txš' wn	هیئت قضات را باشد که اعلانی بفرستد به همه شهرها.. و اختیار (مجاز)
۵	[n]' b' t' 'dy m' t dšt(y)c qwn' t 'yc wy' qy.. 't brynt	نباشد کسی که ساختمان بکند در هیچ جا.. و نه باشد که برند
۶	['] (d)y (z)y' m yw-my(n)c ' rzy qw nyw 'dy s' r.. yw' r qw	کسی حتی کارگری (تک کارگری) برای شخص دیگر.. بلکه باید به
۷	[m']my (γr)w s' r brynt.. ZY s' t z' wpt ' t xy rt m(r' z)t	کوه مام ببرند.. و همه سرکارگران (مباشران) و باشد که مزدوران (کارگران دستمزدی)
۸	(wt)(s)' (r) šwynt w' nw qt dysynt wny rbny γwmr' .. ' t ms	به آنجا شوند چنانکه که بسازند صومعه ریان را.. و باز
۹	[w'](nw w')b (qw) qzytw s' r.. qt cn wysp(n) wy' qy	چنین گفت به هیئت قضات: «از هر مکانی
۱۰t.....t ''(w)yž qw t' m' s' r stw mrty qy ' rzy	جمع آوری کنید برای من یکصد مردی که کارگر
۱۱	(bn)t[.]w' (fy)d ms xy(d) qy sng ' wx' ynt.. ZY tym w' fyd	هستند.. به همان اندازه آن‌های که سنگ می‌شکنند.. و باز به همان اندازه
۱۲	[xyd qy] sng x)š(n)t.. (ZY)ms pnc' s mrty z' wpt ZY xy' rt yty	آن‌های که سنگ می‌کشند.. و همچنین پنجاه مرد سر کارگر و مزدور (کارگران دستمزدی) و
۱۳t(y m)s sp' (s d)' mt wyšnty pymms' r stw pnc' s	همچنین [آن‌های] که خدمت می‌رسانند به حضور آن‌ها، یکصد و پنجاه
۱۴	(.....qw) t' m' s' (r p)[n](cs)t(..... m)rtv.. (m)' (t)tnt	برای من پانصد مرد.. که رهسپار شوند
۱۵	[qw](m' m)y γrw (s' r)[.] ZY(d)ysnt (bn)[y γ]wmr' .. t s' (t xw)	به سوی کوه مام.. و صومعه ریان را بسازند.. و همه را
۱۶	(..... p)xy z(y' m' m)q' n.. m' (yš)t x' nt pncst (mr)[t]y	پرداخت خواهم کرد.. در واقع آن پانصد مرد [جمع شدند] و
۱۷	(.....)ms n(yt) (n' f)t dn wyšnty (prw ZY)' γ' (zn)t d(ys)t	همچنین مردمان دیگری به همراه آن‌ها و آغاز کردند ساختن را
۱۸	(..... Z)Y c' nw b' [](x)w x(wšmyq m')x.....	و هنگامیکه ششمین ماه بود
۱۹[](.'r)zy (dšt*)	کارگران
۲۰[dy]snt(.....)	ساختند
۲۱	اثری به جا مانده است	
...	برخی سطرها افتاده است.	
۳۱] (xyp)θ(')wnt	خداوندگار
۳۲] (...) [] šn 'nyys(q)[m' t	آن‌ها را می‌آورد
۳۳] •[γ]wmr' dštyc[بنای صومعه
۳۴] (t) (b)ws(t)n.. qy p(n)t •[بوستان.. که نزدیک [بود]

شرح احوال قدیس یوحنا دلمی، بر پایه ... (رضا ابراهیم‌زاده حقیقی فارس و دیگران) ۲۳

۳۵](r)wɣ](n) m(d)'w sry.. 't 'nc(y)[r	روغن مالید بر سر]او] .. و انجیر
۳۶]t m(γ)dmyšt w(n)t'.. 't w'[درختان میوه.. و
۳۷]n xs'wn(d)'rty bž'xwty'(pyd)['](r)[از برای دردمندی(پیشانی) فرمانروا

۲۱.۴ یادداشت بند

این بند که کمتر آسیب دیده، درباره فرمان پارسی، برای یاری رساندن به یوحنا در ساخت صومعه است. همچنین، در این بند تعداد کارگران ساختمانی و نفراتی که باید به این کارگران خدمت‌رسانی کنند، ذکر شده است. استخدام تعدادی خدمت‌رسان به کارگران می‌تواند بیان‌گر این موضوع باشد، که ساخت این صومعه مانند برخی ابنیه و اماکن با برده‌داری صورت نگرفته است. همچنین در ادامه بند، احتمالاً در مان‌گری دیگری از سوی یوحنا انجام می‌پذیرد. نکته قابل تأمل دیگر این است که سیمز ویلیامز اظهار می‌دارد که وی هیچ درکی از ذهنیت شخص «پارسی» بیان شده (در سطرها ۱-۳) ندارد (Sims-Williams, 2015:94). شاید بتوان جمله اول را اینگونه تعبیر کرد که منظور از «باشد که در حکمرانی او باشند» صومعه یا صومعه‌های است که قرار است به دست یوحنا ساخته شوند (بنگرید به بند E26/10V). اما همانگونه که سیمز ویلیامز نیز اشاره کرده است، قصد پارسی از بیان سطرهای ۱-۳ تا اندازه‌ای مشکل می‌نماید. ممکن است بتوان با توجه به واژه‌های به کار رفته در جملات فرضیاتی مطرح کرد. البته سطر ۲ نیز در ابتدا افتادگی دارد که معنی جمله را تحت تأثیر قرار می‌دهد. با این وجود، مشخص است که پارسی درباره سال‌های حکومت فردی صحبت می‌کند که با توجه به ضمیر مشترک وابستگی "xyπθ" ممکن است که منظور از آن فرد خود او یا بردارش و سال‌های حکومت یکی از آنها باشد. با توجه به عجله‌ای که وی در ساختن صومعه دارد، ممکن است منظور وی این باشد که قبل از اینکه دوران حکمرانی او به پایان برسد باید کار ساخت صومعه تمام شود. زیرا اگر اینگونه برداشت کنیم که منظور این بوده است که به «سال‌های حکمرانی خود برسد»، بی‌معنی است، چون او در آن زمان حکمرانی ارجان به وی سپرده شد و بردارش بیرو نیز در آن زمان حکمرانی مناطقی را در دست داشت.

سطرهای ۳۱ تا ۳۷ متن که افتادگی زیادی دارد، واژه‌های پراکنده‌ای درباره یک باغ با درختان میوه و نیز احتمالاً درباره درمان شخصی توسط یوحنا است. گرچه درک موضوع این سطرها مشکل می‌نماید، اما سیمز ویلیامز معتقد است که سطرهای ۳۴ تا ۳۶ درباره باغ صومعه

با درختان میوه است که در متن سریانی "H و C" آمده است و به نظر می‌رسد که با باغ معبد پیشین بت بایی که قبلاً در بند 26/10V ذکر شد، یکسان باشد (Ibid.:95).

در خصوص درمانگری یوحنا در سطرهای ۳۵-۳۶ متن سغدی، سیمز ویلیامز معتقد است که یوحنا روغن را برای درمان بر سر بانویی می‌مالد، که باغ صومعه را اهدا کرده بود و احتمالاً او را شفا بخشیده است (Ibid.). گرچه در متن سغدی واژه (ضمیر) "her" (او-آن زن) که سیمز ویلیامز در ترجمه متن سغدی اضافه کرده، نیامده است، اما وی با توجه به متن سریانی "C" واژه فوق را افزوده است (Ibid.). احتمال دیگر این است که شاید به خاطر عبارت «دردمندی (پریشانی) فرمانروا»، این دو سطر به شفای فرزند عبدالملک اشاره کنند (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به Brock, 1982: 148-149, 165-166).

۲۲.۴ حرف نویسی E26/13R / تکمیل صومعه و دعوت از سر اسقف «شمعون»

سطر	روی صفحه	ترجمه
۱	(ZY) (m)šyḥ' ptq' r' prw. ZY bwd(b)[m	و با تمثال مسیح و عود سوز
۲	pyl'syt ZY k'syt' t ms (cw)[n](yt)[t	سینی‌ها و جام‌ها و همچنین هر چیز دیگری
۳	γw'ncyqt m'tnt γwmr(y)'.. š(tt)[smyq	مورد نیاز بودند در صومعه .. هیچ‌کدامین [فصل]
۴	γwmyr' qwdš' pyd' r.. (ZY)ms(•)[از برای وقف (تقدیس) صومعه .. و همچنین
۵	pt(y)m)t xw rbn c'(nw) 'y)s qw ('r)[g. n	دلایل ریان، هنگامیکه آمد به ارجان
۶	(p)wsty (qw) yty (š)mγwn (myt)r' pw (1)[yt'	نامه‌ای [نوشت]: به شمعون سر اسقف اعظم [از خادمش ریان]
۷	(knθy) yty xw p(••••)y ' (yc ny)[در شهر.. و او؟ هیچ چیز
۸	(s)pty wb' [γ]wm(r)['](p)r s'(t)[کامل شده است صومعه به کلی
۹	(qw)šmγwn (s)' (r) [cn] rbn.. [به شمعون از ریان
۱۰	(pr mn)' d(s)t(w p.....)[به دست من
۱۱	(qwdš')[].....[وقف (تقدیس)
۱۲	اثری ناچیز باقی مانده است.	
...	برخی سطرها افتاده است.	

شرح احوال قدیس یوحنا دلمی، بر پایه ... (رضا ابراهیم‌زاده حقیقی فارس و دیگران) ۲۵

۲۳.۴ یادداشت بند

این بند، به وضوح در خصوص آماده‌سازی صومعه با وسایل مورد نیاز آن آغاز می‌شود. سطرهای ۱ تا ۳ به شرح تکمیل صومعه در شهرارجان می‌پردازد و بندهای ۴ تا ۱۱ به دعوت یوحنا از سر اسقف شمعون برای وقف و تقدیس صومعه اشاره می‌کند. در متن سریانی "C" که سیمز ویلیامز نیز به طور خلاصه به آن اشاره کرده، شرح داده شده است که یوحنا پس از ساختن صومعه، نامه‌ای به شمعون سر اسقف می‌نویسد تا بیاید و صومعه را که وی در قلمرو اسقفی او ساخته بود، وقف و تقدیس کند (Sims-Williams, 2015:96). اما شمعون در پاسخ، نامه‌ای تند نوشت و تهدید کرد که صومعه را ویران می‌کند و یوحنا را از قلمرو اسقفی خود اخراج می‌کند. سپس، یوحنا به اسقف دیگری به نام مار سرگیس که از بیت شاپور می‌آمد، مراجعه می‌کند و صومعه را وقف و تقدیس می‌کند (Brock, 1982:170).

۲۴.۴ حرف نویسی E26/13V دعوت از اسقف «سرگیس» برای وقف و تقدیس صومعه

سطر	پشت صفحه	ترجمه
۱](br)'sq.. ZY 'frywn qwn' pr rbn. ZY	می‌برد (تحمل می‌کرد).. و آفرین کرد بر ربان و
۲	w'n](w w')(b).. (q)t pr(y)myθ fryn'	چنین گفت: «بدین گونه
۳]šmy(w)n..qt n' šw'.. ZY 'zw ms	شمعون [فرمود مرا] ..: «نرو .. و من نیز
۴](mytr'pwly)t' s'[r]..qt fīm'y'	به سر اسقف [گفتم]..: «اگر فرمایی [نرو]
۵]..... 't (zw) cn tw' zpry'q pyd'r	و من از برای احترام تو [نمی‌روم]
۶	qw](t)w' fīm(')n zpry'q (s)r	به احترام فرمان تو
۷](w')nw w'b qw wny s(τ)	[ربان] چنین گفت به او (او را):
۸	'ps)(qw)p' ..qt cn mn' nyz'wry'	«اسقف.. از برای من ضعیف (من نزار)
۹]mš(yh)'y.. 't zprt (w)'ty	مسیح.. و روح القدس
۱۰](.....)'yny γw(m)r(.....)	این صومعه
۱۱	cyw](yθ pyd)'(r p)t'(wd)'r(y qw)	سپس شما تحمل کرده‌اید به
۱۲]..... ZY '(γ)tyš[]	و آمدید
۱۳		اثری ناچیز باقی مانده است.
...		برخی سطرها افتاده است.

۲۵.۴ یادداشت بند

این بند همانگونه که سیمز ویلیامز به آن اشاره کرده است، ادامه داستان وقف و تقدیس صومعه است که احتمالاً در قالب گفتگویی دوستانه بین یوحنا و سرگیس صورت می‌گیرد. گرچه این بند نیز افتادگی‌هایی دارد، موضوع آن تا حدی مشخص است. احتمالاً، همانگونه که عنوان شد، پس از عدم پذیرش دعوت یوحنا توسط سر اسقف شمعون، یوحنا از اسقف عالی رتبه دیگری برای انجام وقف و تقدیس صومعه دعوت به عمل می‌آورد. با اینکه شمعون نیز از سرگیس خواسته بود که برای وقف به آنجا نرود.

۲۶.۴ حرف‌نویسی E26/14R/ درباره برادران صومعه؟ راهب بزرگ؟ توصیف بخشی از صومعه

سطر	روی صفحه	ترجمه
۱	'm(ptt m)[n']st(q)[y w'nw w'b	استخوان من خواهد افتاد (خواهد ریخت) در صومعه.. چنین گفت
۲](wy)n.. qt (••• x)cy[fcm]bdy ''w'(t)	دید.. که هست امید دنیا
۳]• qt' bwtq' n.. ZY (ny) '(mp)t(q)'n tw' stq[y]	ممکن خواهد شد.. و نخواهد افتاد (ریخت) استخوان تو
۴	w]'f ny' d' brmt br' trt qw (r)bn s'(r)[..(pr)]	چنین تقاضایی بردند (کردند) برادران به ربان .. در
۵] ' qwn'sq wyspw γw'(nq)ry.. y(w)[]	انجام می‌داد هر گناهکاری.. یک
۶](y).. ZY dbtyq p' s' ynt pr(γry) ZY zyw(r)[t	و دومین تبعید کردند به کوه و بازگشت
۷	s](')r.. ZY xw myr' pr r' Θy.. c'(nw)ms• [و او مُرد در راه.. مادامی که همچنین... [او بود]
۸]b' m't b' wyty.. ZY c'(nw) pnt-mrc	باشد که برسد (که نزدیک شود).. و هنگامی که نزدیک به مرگ شد
۹](w) b'sq.. qt wysp(w) qy mn' wyn't	می‌گفت: «هر که مرا ببیند
۱۰](t) wxr.. p'ty sq(w)'t m't bž'xwq ny	و[یشنود[صدای [مرا].. مراقب باشد که مبدا تیره‌بخت شود
۱۱](q)t(ms)xw ny (b)yr't cn by' tryy prwy(d)	و نیز او مبدا به دست آورد از خداوند دادرسی سخت»
۱۲]qy γwmyr' br' trty c' nw w[y]nn]t q(t my)r'	برادران صومعه هنگامی که دیدند که مُرد
۱۳].. (nyšy)dnt wyny pc(w)rw ryš'γwmyr' hkwrh..qy cn	نهادند به جای او رئیس صومعه (رئیس راهبان) هکورا را.. کسی که از
۱۴]qy xw qwdy' pt(n)w(y) ptmŵyt' m't..yty prywΘ qt	او به جامه نو (به تازگی) آراسته شده بود... و بدین خاطر
۱۵	šy]r' qty' ny pc(q) []••Θ γ[w]mr' .. tym (m)s() w'pt	رحمت نه صومعه.. باز دوباره افتاد
۱۶](r)y pt[žy] (mc)[](q) qtnt yw cn (d)bttyqy..	ستیزه شدند یکی از دیگری
۱۷]• []••ty p••t(y) m't.. ZY pr	بود.. و در

شرح احوال قدیس یوحنا دلمی، بر پایه ... (رضا ابراهیم‌زاده حقیقی فارس و دیگران) ۲۷

۱۸](p)c'dt(y').. (ZY)p' ryc' nt	آرامش.. و رها کردند
۱۹]...[]' tcn [by' ny]q šyr' qty'	و از رحمت الهی
۲۰] (• s)' (r).. (ZY) [dy]myΘ γw (m)[ry](') qy n m	به .. و در این صومعه که نام [داشت]
۲۱]qy (d)w' tym (m')t (m)s yw mzyx	دو تیمچه بود نیز یکی بزرگ
۲۲	sq](y)p' r c(n)' (rgn)y (xyp)Θ	بالاتر از ارجان
۲۳	اثری ناچیز باقی مانده است.	
...	برخی سطرها افتاده است.	

۲۷.۴ یادداشت بند

با اینکه سیمز ویلیامز معادلی برای این بند در متون سریانی نیافته است و عنوان می‌کند که روایت این بند باید بعد از تکمیل حداقل یکی از صومعه‌های یوحنا اتفاق افتاده باشد (Sims-Williams, 2015:97)، اما به نظر پژوهشگران با توجه به برخی واژه‌ها و عبارت‌ها، این بند شباهت زیادی به مرگ شمعون بی‌ریش، استاد یوحنا دارد که قبل از مرگش به سه شاگرد خود از جمله یوحنا نصیحت‌هایی می‌کند و سپس می‌میرد (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به Brock, 1982:145-159; Budge, 1928:169; 146, 153-159).

اگر این فرض پژوهشگران درست باشد، بنابراین روایت سغدی مشخص می‌نماید که جانشینی برای استاد یوحنا انتخاب می‌شود و سپس درباره صومعه‌ای سخن گفته می‌شود که نام آن در متن افتاده است. اما این فرض پژوهشگران یک مشکل دارد و آن این است که با ترتیب و چینشی که سیمز ویلیامز در خصوص بندهای این متن سغدی انجام داده، مطابقت ندارد؛ یعنی اینکه اگر این فرض پژوهشگران صحیح باشد، جای آن اینجا در میانه داستان نیست، بلکه باید در ابتدای داستان و قبل از واقعه اسیر شدن یوحنا به دست دیلمیان قرار می‌گرفت. گرچه هیچ چیزی را به قطعیت نمی‌توان بیان داشت.

۲۸.۴ حرف نویسی E26/14V ناراحتی یوحنا، درگیری با «خورشیدان»^{۱۱}، قصد کشتن

«کنای»^{۱۲} خادم صومعه

سطر	پشت صفحه	ترجمه
۱	qy xwy (n) []s •[]m(y.....)[کسی که بزند
۲	pnt m't q[w by](y)st'n (s)'r.. yty q[نزدیک بود به بغستان را .. و

۳	[](n*)y qlyθ[]**[•]. (q)y qwn' wdy r(b)n [حجره که ساخت آنجا ریان
۴	•[••]•• bž'x(wq) qwn'sq rbny.. (y)ty wy(s)[pw	دردمند(ناخشنود، رنجیده) می‌کرد ریان را.. و هر
۵	[]ty rb(ny) prw.. ZY ms wyspw žmn(y)'	همراه با ریان.. و همچنین هر زمان
۶	[qw] ()wt'(qy)xmyr s' r.. yty pr by'[nyq	به سوی امیر ناحیه را.. و با [رحمت] الهی
۷	[]...[]n p(r w)nwnqy' nyž'sq.. 't qt[به پیروزی ترک می‌کرد و بطوری که؟
۸	(w)bytynt 'w(t)qy xš'wnd'rt.. c' nw ty(s)[nt wynty pyymm]-	باشد که باشند فرمانروایان ناحیه.. هنگامیکه وارد شدند به حضور او
۹	s' r.. ywny w(ys)'q qwnyntq ZY pr w(r)[بی درنگ صلح می‌کردند و در
۱۰	yty γrf prwrtw 'wz(m)ty b' xw b(ž)[yq	و دفعات بسیار سرزنش (لعنت) می‌شد آن پلیدی (خبثت)
۱۱	cn k'ny swqb'ry.. 't c(n)w (wy)n •[از (سوی) کنای راهب.. و هنگامی که دید [یکی]
۱۲	cn (br)[](rt)ty [](y) z'wr Øbry rbny w'nc' (n)[w	از برادران که او یاری می‌رساند ریان را آنطور که
۱۳	[w]'xš (w)[y](s)pw 'wxnc.. m'ny w'st xw kw(r)šy(dn) [qt]	سخن هر ستیزه.. به ذهن نهاد(از فکرش گذشت) خورشیدان که
۱۴	ptxw'ÿ' k. 'ny.. [y]ty pr yw cn m(yθ)ty c'nw 'ys •[بکشد کنای را.. و در یکی از روزها هنگامی که آمد
۱۵	by. k('ny) xmy(ry) db(r)[y']q'zyt pr (w*)[خادم (متصدی صومعه) به دربار امیر همراه با؟ بر آن؟
۱۶	γwm(r)' s' r t(yr)y.. (ZY •)[](y)w (w...)[باشد که به صومعه برود.. و
۱۷	nydnt yw r'wt(y) p(r d)'(t...)[نشستند [در قایق] بر رودی در
۱۸	myd'ny []...yr(y)t()[در میان
۱۹	b'ww. y [](p)txw('yt)[q']n ...[قادر بودن؟ خواهد کشت
۲۰	š' mr(t)[y](t ny)d(nt ...c)d...[سه مرد نشستند
۲۱	w'xš •[](...w b...) (py)'[سخن
۲۲	[(' P)[?
...	برخی سطرها افتاده است.	

۲۹.۴ یادداشت بند

موضوع سطرهای ۱ تا ۶ این بند مبهم است. اما برخی از واژه‌ها و عبارات‌ها حکایت از وصف مکانی مانند صومعه و همچنین ناخشنودی یوحنا از کسی یا چیزی دارند؛ نارضایتی که سیمز ویلیامز مسبب آن را احتمالاً «خورشیدان» نامی پلید (دیوصفت) می‌داند (Sims-Williams, 2015:97). همچنین در ادامه درگیری یوحنا با خورشیدان پلید و نیز قصد کشتن

شرح احوال قدیس یوحنا دلمی، بر پایه ... (رضا ابراهیم‌زاده حقیقی فارس و دیگران) ۲۹

«کنای» که خادم (متصدی صومعه) و یار نزدیک یوحنا بوده است، روایت می‌شود. سپس، سخنی از امیران ناحیه به میان می‌آید که شاید به حضور یوحنا می‌رفتند و با وی صلح یا بیعت می‌کردند. در ادامه، دشمنی بین خورشیدان و راهبی به نام کنای پیش می‌آید که احتمالاً «خادم یا متصدی صومعه» بوده است و این دشمنی که در اصل بین خورشیدان پلید و یوحنا است، به جایی می‌انجامد که خورشیدان قصد کشتن کنای را می‌کند؛ زیرا کنای او را به کرات لعنت و سرزنش می‌کند. کنای کیست و کار او چه بوده است؟

در متن سریانی "C" آمده است که کنای، در بصره به یوحنا و شخصی به نام گیوارگیس (Giwargis) می‌پیوندد و آن‌ها با قایقی رهسپار هندو^{۱۳} برای یافتن کوه مام می‌شوند. وقتی به مهروبان^{۱۴} می‌رسند، قایق می‌ایستد و یوحنا می‌فهمد که کوه مجاور مام است که دیو بابی (شیطان بابی) در آنجا زندگی می‌کند و توسط مردم پارس پرستیده می‌شود و مغان وی را سرکرده خدایان (خدای قائد) (رب الله) می‌نامند (Brock, 1982: 168-169). با توجه به شواهدی که سیمز ویلیامز براساس بندهای بعدی و همین بند ارائه کرده است، خادم صومعه از بلندی به زمین می‌افتد (بنگرید به بند E26/15V10-11) زیرا خورشیدان قصد کشتن وی را دارد (بنگرید به همین بند سطرهای ۱۳ و ۱۴). سیمز ویلیامز از تکرار نام کنای در بند بعدی E26/15R-7/10 نتیجه می‌گیرد که واژه "byk'ny"^{۱۵} لقب کنای است که توسط خورشیدان کشته می‌شود (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به Sims-Williams, 2015: 97-98).

اما خورشیدان کیست؟ نام شیطان یا دیو پلیدی است که با یوحنا و یارش کنای احتمالاً بر سر عقاید دینی و ساخت صومعه جدال می‌کند و تقریباً نقشی اساسی دارد. «خورشیدان» نامی به وضوح ایرانی است که در متن سغدی آمده است، اما از نام وی در متون سریانی اثری نیست. سیمز ویلیامز معتقد است که محتوای این بند می‌تواند با حادثه‌ای که در متن سریانی "H" آمده، مرتبط باشد (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به Brock, 1982: 149-150). بنابراین، وی دو فرض را مطرح کرده است: اول اینکه خورشیدان نام دیگری برای دیو یا شیطان بابی است، یعنی خدای معبد قبلی (که صومعه به جای آن ساخته شد) و دوم اینکه لقب "byk'ny" به معنی «خادم-متصدی صومعه» است (Sims-Williams, 2015: 98).

بنابراین، حدس سیمز ویلیامز بر اساس حادثه مطرح شده در متن سریانی فوق یعنی متن "H" این است که در آن شیطان قصد کشتن خادم صومعه را دارد و به این شیطان، به عقیده وی، احتمالاً نام خورشیدان (یعنی نامی ایرانی) داده شده است. اما به چه دلیل؟

همانگونه که قبلاً نیز درباره برخی نام‌های ایرانی از قبیل: پارسی یا بیرو- ویرو توضیح داده شد (بنگرید به E26/12R)، انتخاب نامی ایرانی شاید به دلیل عدم آشنایی ایرانیان و منطقه سغد با نام‌های غیرایرانی بوده است. بنابراین، شاید بتوان گفت که مترجم سغدی به دلیل تأثیرگذاری بیشتر و همچنین درک بهتر خواننده از نامی ایرانی استفاده کرده است. از طرف دیگر، نام خورشیدان می‌تواند نام شخص، بت و یا خدای زردشتی و یا حتی مانوی باشد. زیرا یوحنا تعدادی از زردشتیان را تغییر دین داد و در محل معبد و آتشکده آن‌ها صومعه ساخت. بنابراین، طبیعی است که دشمنانی از میان آن‌ها داشته باشد. اما در خصوص مانوی بودن احتمالی این شخص یا شیطان می‌توان گفت که در میان متونی که شرح حال یوحنا دیلمی نیز در میان آن‌ها پیدا شده است، متنی ضدمانوی بدست آمده که بنا به گفته سیمز ویلیامز جالب توجه است «و دلیل آن روشنایی و نوری است که (این متن سغدی) در واحه ترفان در مقابل همسایگان مانوی، بر نگرش و وضع جامعه مسیحی می‌تاباند» (Sims-Williams, 2015:6).

نکته آخر این که اگر منظور مغان از «سرکرده خدایان» یا به عبارتی «پدر خدایان»، همان «اهورا مزدای» زردشتیان باشد، بنابراین ممکن است که نویسندگان سریانی از زبان یوحنا، این خدای زردشتیان را با خدای خونریز مصر باستان یعنی بابی که به شکل میمون یا بابون است یکی شمرده باشند. همانگونه که ممکن است این نویسندگان، زبان پارسی را نیز به عنوان زبان شیطان تصور کرده باشند (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به Wood, 2013:168).

۳۰.۴ حرف نویسی E26/15R / ساحل رودخانه، معجزه؟ دربار امیر و مناظره با «خورشیدان»

سطر	روی صفحه	ترجمه
۱](t)[]y•[](m)'x cwqt'[]	اشک‌هایمان
۲	d]wr r'Θ nyst [p]txw' (ym ...)[]	راه دوری نیست باشد که بکشیم
۳	br']trt wyšnty [] .yty ...[]	برادران؟... ایشان و
۴](t) r'Θ pr r' wt zmpy.. ('t)[]c' nw•[]	راه در کنار رود.. و هنگامیکه...
۵](z).. 'tšn wyn wyšnty cn d(w)[r] qt ...[]	و آن‌ها را؟ دید آن‌ها را از دور که
۶] 'ny n' ft xnt.. ZY cn (w)[y](ny) (p)yd' (r) (q)t[]	مردم هستند.. و از برای او که؟
۷]• wy(d)'s xw xwty k' ny p(r) by' nyq z' wr..	شگفت‌زده شد کنای خود به نیروی الهی
۸	γwbty']pty(w)yd qw byw s'r..qt c' nw p' š'y	ستایش سپردند خداوند را.. زیرا هنگامی که انداخت...
۹]•t peyyr wyd wxr.. yt(y) prywyΘ ptymy	فریاد کرد در آن صدا .. و بدین علت

شرح احوال قدیس یوحنا دلمی، بر پایه... (رضا ابراهیم‌زاده حقیقی فارس و دیگران) ۳۱

۱۰](r y)wšty dsty'.. ZY c' nw 'ys (k.)'ny	در دست؟ و هنگامی که آمد کنای
۱۱](r)[]x' (t pt)ym pr qr(y)' [] (y)	علتِ جانشینی را؟
۱۲]qyn b't(γ)w (mm)' z't' (')[باش تو ای پسر من
۱۳](m)s m(yΘ) w[yn]ng'n pr x(y)Θ[نیز چنین خواهم دید در خویش...
۱۴	xy]r rbn qw (x)[m](y)ry (dbr)w (s)'[r	رفت ربان به دربار امیر
۱۵]n (ZY ny)st(y) (m)' t (wy)' (b(و نشسته بود در
۱۶]...[](t) qw(.....)[به
۱۷	اثری ناچیز باقی مانده است.	
...	برخی سطرها افتاده است.	
۲۷	b](r)'trt(p(r)[]t[برادران در
۲۸](w)' xš ZY firšty ZY qb(ny).	سخن بلند و کوتاه
۲۹]wyžpywny m't wny wyn'mnty..	منظرش وحشتناک بود
۳۰]q(y)' d'r'sq xypΘ γryw..	نگه می‌داشت خویش را

۳۱.۴ یادداشت بند

همان‌گونه که پیشتر ذکر شد، افتادگی‌های زیاد، درک موضوع این بند را دشوار می‌نماید و مشخص نیست که این عبارات و واژه‌های پراکنده در رابطه با چیست. منظور از ساحل رودخانه، ساحل کدام رودخانه است؟ آیا منظور رودی است که یوحنا و همراهانش از طریق آن از بصره به ارجان رفتند؟ (بنگرید به بند E26/14V) یا منظور رودخانه‌ای است که یوحنا در دو طرف آن دو صومعه برای سریانی‌زبانان و پارسی‌زبانان ساخت؟ (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به Brock, 1982:150)، این موضوع دقیقاً مشخص نیست.

در ادامه روایت آمده است که مردمانی از دور دیده می‌شوند و ظاهراً معجزه‌ای از سوی یوحنا اتفاق می‌افتد که کنای از نیروی الهی شگفت‌زده می‌شود. سپس، احتمالاً بین یوحنا و کنای در خصوص جانشینی گفتگویی رخ می‌دهد و پس از آن یوحنا راهی دربار امیر؟ (احتمالاً امیر ناحیه) می‌شود. بخش دوم این بند، سطرهای ۲۷ تا ۳۰ نیز که سیمز ویلیامز به دلیل محتوای بند E26/15V ادامه بند حاضر می‌داند (Sims-Williams, 2015:99)، مشخصاً درباره خورشیدان است که با یوحنا بحث و منازعه دارد. همان‌گونه که در بند قبلی نیز توضیح داده شد، یوحنا چهره واقعی خدای بابی یا بت بابی که سیمز ویلیامز وی را با خورشیدان متن

سغدی یکسان دانسته، به مردم نشان می‌دهد؛ یعنی میمونی با چهره کریه (بنگرید به بند E26/14V).

۳۲.۴ حرف‌نویسی E26/15V بحث و جدل با «خورشیدان»، کشته شدن «کنای» و دشمن دیگری به نام «استپانوس»

سطر	پشت صفحه	ترجمه
۱	[]yty qwnty(s)[q]w' ...[و انجام می‌دهد (می‌سازد)
۲	[](y)ny ptywšd'(r)[t](•)w'b qw(O)[این را شنید گفت به [او]
۳	kwrš](y)ā'n(•)[]t qw prm b•[ای خورشیدان تا کجا (تا چه اندازه)
۴	w']bys(q)[q](t)[](mn)' ryž't ms '[می‌گویی که مرا نیز تمایل (مطلوب) خواهد بود
۵] w'(b) [](q)w rbn s'r kwršy 'dn [گفت خورشیدان به ریان
۶](.....)' qwnyq'n tyw mn'.. ZY[مجبور خواهی کرد تو مرا.. و [ریان گفت]
۷	[](q)t brtwx (s)qw'm 'zw pr m'x xy(pΘ) ['wnt	که ایمان دارم من به خداوندگار مان
۸	dyz'y qws n(q)wš' pyzntq'n mn' 'žw[nt	ناقوس گوشه دژ را خواهند کوبید فرزندان من
۹	cn rbny bys'(r) šyr yp'qbry.. ZY dbt[yq	از (نزد) ریان به بیرون [رفت] بسیار خشمگین.. و دوباره
۱۰	c'nw by.k'n'y m't. cn pšp'ty w'p'(t)[(کنای) چون خادم بود. ناگهان افتاد
۱۱	z[]myr'.. ZY rñw' 'ws' 'γty [مُرد.. و جمع شد[ند] در آنجا همه
۱۲]tq pr wyny. [. y]ty (pr•)[بر وی .. و بر؟
۱۳	xw](r)ty žmny' 'ys kwršy.(d)'n	زمان خوردن آمد خورشیدان
۱۴	p]tryšty(t) m'(t)[n]t) pr •'ty (t)[گسسته شده بود با باد؟* ^{۱۶}
۱۵]•.. ptyyp'sq[](•q) r(b)[n	شکایت می‌کرد ریان
۱۶](t) '(yn)y γn(t)'[q cw ty q](Θ)'r[y	این چه بدی (پلیدی) که انجام داده‌ای؟
۱۷	اثری ناچیز باقی مانده است.	
...	برخی سطرها افتاده است.	
۲۶]tq.. yt[y	و
۲۷	•[]qty pnc('s)t [پانصد؟
۲۸	't ptzy'mc ZY 'wm'nēn(y)'	و ستیزه و تردید
۲۹	yw sry' qync m't [یک رهبر(سرکرده) بود
۳۰	(r)[](•)[•](y)q 'stp(n)ws[استپانوس

۳۳.۴ یادداشت بند

ابتدای این بند که ظاهراً ادامه بند قبلی است، به بحث و جدل بین یوحنا و خورشیدان می‌گذرد و احتمالاً یوحنا از ساخت صومعه و تغییر دین مردم دفاع می‌کند. سپس کنای، خادم صومعه، به دست خورشیدان خشمگین کشته می‌شود و خورشیدان به اعمال پلید خود ادامه می‌دهد. در قسمت دوم این بند (سطرهای ۲۶ تا ۳۰) دشمن جدیدی به نام استپانوس پیدا می‌شود. اگر حدس سیمز ویلیامز درباره یکی بودن بت بابی یا خدای بابی با خورشیدان در متن سغدی درست باشد، می‌توان اظهار داشت که از وقتی یوحنا به ناحیه پارس آمد و معبد شیطان بابی را خراب کرد و جای آن صومعه ساخت و مردم را تغییر دین داد، این دشمنی بین یوحنا و شیطان آغاز شد. در ادامه این دشمنی، شیطان یا خورشیدان یکبار قصد کشتن خادم کلیسا یعنی کنای را داشت و او را از بالا به پایین پرت کرد اما یوحنا وی را شفا داد (بنگرید به E26/14V؛ Brock, 1982: 149).

سطرهای ۱ تا ۸ این بند سغدی نیز درگیری و منازعه بین یوحنا و خورشیدان را نشان می‌دهد که در آن یوحنا از دین، ایمان و عمل خود در ساختن صومعه دفاع می‌کند. سپس در سطرهای ۹ تا ۱۲ خورشیدان با خشم برای دومین بار خادم صومعه یعنی کنای را از بالا به پایین پرت می‌کند که باعث مرگ او می‌شود. شایان ذکر است که اولین اقدام به کشتن کنای در متن سریانی "H" آمده است، اما کشته شدن وی در هیچ یک از متون سریانی "H" و "C" نیامده است. این موضوع نشان می‌دهد که احتمالاً منبع متن سغدی متفاوت و احتمالاً با جزئیات بیشتر بوده است (بنگرید به Sims-Williams, 2014: 132).

سطرهای ۱۳ و ۱۴ شاید به واقعه‌ای اشاره می‌کند که شیطان (یا خورشیدان در متن سغدی) در آشپزخانه صومعه آب بر خمیر نان می‌پاشد و آن را ضایع می‌کند. همچنین مانند بادی از پنجره وارد می‌شود و آرد خمیر را در هوا پراکنده می‌کند (بنگرید به E26/14V؛ Brock, 1982: 149). سپس احتمالاً یوحنا از اعمال او شکایت کرده و وی را سرزنش می‌کند و شاید مانند آنچه در متن سریانی "H" آمده، «او شیطان را می‌گیرد، با کلام خداوند ملامت می‌کند و از صومعه می‌راند. سپس، او را ملزم می‌کند تا دیگر وارد صومعه نشود» (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به Brock, 1982: 149-150).

سطرهای ۲۶ تا ۳۰ نیز احتمالاً نشان دهنده تعداد کارگری است که یوحنا برای ساختن صومعه پارسی زبانان به کار می‌گیرد. در همین رابطه نیز دشمنی یا آشوبگر جدیدی به نام استپانوس پیدا می‌شود. احتمالاً این شخص که به نظر می‌رسد نام وی در متون سریانی

ذکر نشده، فردی سریانی زبان و یا راهبی سریانی است که مخالف اقدامات یوحنا است (بنگرید به E26/16R/V).

۳۴.۴ حرف‌نویسی E26/16R/درگیری یوحنا با مخالفان جدید، منازعه بین

پارسی‌زبانان و سریانی‌زبانان

سطر	روی صفحه	ترجمه
۱] rbn.. w() []' byrm ZY wyšnty	ربان [دثان] ^{۱۷} ابیرام ^{۱۸} و ایشان
۲]...yt' * []() qy [] t pr mwš'	که بر موسی
۳] * [] tms (my) šnt w' (nw) w' (b) nt yw qw db (tyq) []	و نیز اینها چنین گفتند با یکدیگر:
۴	[s] ('r..) [] dylw] m' (y) q mrty qy cn (d) wr (z) 'y ' ' [yt]	مردی دیلمی را (برای مرد دیلمی) که از سرزمین دور آمده است
۵	qt (q) t' q [wn'] (.....) cymyΘ xw' n γwmr(') pr γw(') [my]	که می‌توانسته بدین سان صومعه بسازد در غریب
۶	z' 'y.. ZY m' wyž (m) (n) t br' trty.. c' f sq' tryqs (t) [r m' x]	سرزمینی.. و گرد آورد این برادران را.. چقدر بیشتر (سزاوارتر) برای ما
۷	qy cym(y)Θ ' wt' (qy ' y) m' .. ZY ' ' w- zb q(y) t.. qt (q) [wnym]-	که از این محل (سرزمین) هستیم.. و هم زبانان [هستیم].. پس خواهیم توانست بسازیم
۸	q' n m' x' (m) [y] (d γ) w(m) r(') .. ZY ms pr wyž wy' (br') trty.. c' nw	صومعه‌مان را.. و نیز به گرد آوردن در اینجا برادران را.. [اینگونه صحبت می‌کردند] چون
۹	n] (y) γ (r) bynt (q q) t by' nyq z' wr (qy) m' t pr rbn..	آگاه نبودند [از] نیروی الهی که بود در ربان
۱۰] (m) s' dΘn ' (by) rm ny γrb (yn) tq mwš' y (z) ' wr. ' tcn	نیز دثان، ابیرام نمی‌دانستند نیروی موسی را. و از
۱۱] (by) ' rc (yq nm) ' cy precy m' γ' (z) nt pc' w' qyt	بعد نماز عصر (شامگاهی) شروع کردند ستیزه‌گران [ببحث]
۱۲] (dn rbn) y prw.. c' nw ž' ynt γrft šxt' w' xšt	با ربان.. چنانکه گفتند بسیار سخنان سخت
۱۳	[m' t py] (t) ' wt b' t xw rbn.. ZY xw rbn pr xwsnty' pt' wd' rt.. ' t	به‌طوری که نا امید (مأیوس شود) ربان.. و ربان با خرسندی تحمل کرد.. و
۱۴	[] (šy) pdy' n] y] s(t) y m' t ' stp (nw) s pr (m) [z] yx wyšn ZY yp' q.. ZY w' n (w)	در [زیر] پای او نشسته بود استپانوس با بزرگ آشفته‌گی و خشم.. و چنین
۱۵	[] (w) ' b q (w rbn) s' r(') ' y ' mbst- (ryž) ' m' s' (q) t ny py (z) n	گفت به ربان: «ای پیر آرزو زمین خورده (نگون بخت) اگر نزنم (مگر نزنم)
۱۶] p (r) tw' yqry.. m' t q [w] ' yqwn (p) rm fr' wc (y)	بر جگرت.. که هرگز فراموش [نکنی]
۱۷] ... [] (t) mr (ty) [] ' z (w) [] * (q) wn' m x' t..	مرد [اگر؟] من انجام می‌دام

شرح احوال قدیس یوحنا دلمی، بر پایه ... (رضا ابراهیم‌زاده حقیقی فارس و دیگران) ۳۵

۱۸][w)xrt[...] ywn (m)xz ZY qw	رفت.. و فوراً برخاست و به
۱۹]šwq...[]ZY m'nwq	سکوت و مانند
۲۰](x)w'•[]t(y)t..qwr(ny.	کور نه (کور نیستم)
۲۱](r)w.. w'(n)w(w)' byntq (q)w	چنین می‌گفتند به [ربان]
۲۲	xy](pΘ) byy (c...)[](qy)'[]	خداوندگار خویش؟
...	برخی سطرها افتاده‌اند	

۳۵.۴ یادداشت بند

در این بند به وضوح یوحنا و مخالفانش به حضرت موسی و مخالفانش تشبیه شده‌اند. اقتدار هر دو باعث می‌شود، آن‌ها دشمنان خود را شکست دهند. سپس براساس برخی شواهد در متن، منازعه‌ای بین پارسی‌زبانان ایرانی و مسیحی شده ناحیه پارس و سریانی‌زبانان بر سر زبان دعا در صومعه (ارجان) صورت می‌گیرد. در ادامه آشوبگران و رهبر آن‌ها استپانوس با یوحنا به بحث و جدل می‌پردازند. در روایتی که در کتاب مقدس آمده، داستان موسی و مخالفانش نقل شده است (بنگرید به Sims-Williams, 2015:100).

آنچه در متن سغدی درباره موسی و مخالفانش آمده و آن‌ها را با یوحنا و مخالفانش یعنی استپانوس و گروهی از راهبان تشبیه کرده در متون سریانی "C و H" نیامده است. اما متن سریانی "H" به نزاع بین سریانی‌زبانان و پارسی‌زبانان در خصوص زبان دعا و نیایش در صومعه اشاره کرده است (بنگرید به Brock, 1982:150-151).

به نظر می‌رسد که احتمالاً اختلاف عمده بین یوحنا و مخالفانش که رهبر آن‌ها استپانوس او را تهدید به زدن می‌کند، زبان عبادت بوده است، یعنی شاید آن‌ها با زبان پارسی که زبان کلیسای سریانی شرقی به حساب نمی‌آمد مخالفت شدید می‌ورزیدند. در طرف مقابل، پارسی‌زبانان نیز خود و زبانشان را سزاوارتر می‌دانستند، زیرا محل صومعه در قلمرو پارس بوده است.

۳۶.۴ حرف نویسی E26/16V / ادامه درگیری با «استپانوس» و معجزه از راه دور

سطر	پشت صفحه	ترجمه
۱][cn ywmr' hykl[]..'.t' m[از شستان صومعه
۲	[d]sty pr xypΘ y(q)[ry']t(my)' (... by)qp' [r	دست بر جگر خویش؟ [در جهنم؟] بیرون

۳	[w](r)tsq pr(z'y w')n]c('nw) qymy. ZY wyd(b)]zsq	می‌بیبجد [به خود] بر زمین همچون ماری.. و فریاد می‌زد
۴	(ZY w'n]w w'bsq. qt w't w't mn'[]...[]	و چنین می‌گفت: «وای، وای بر من»
۵	[](m)wznt qw wyny s'r s't br'tr(t[]t[]t	جمع شدند برای او همه برادران
۶	(dn mr'zty** prw qy m'tnt wdy.. 't (p)synt(q) wyny qt c' nw	به همراه مزدورانی که بودند آنجا.. و پرسیدند او را: « چگونه
۷	'yš y]ty c(w p)tym sty tw'...yty cw b'tw' ZY cw q(t)yš tyw	هستی و چه موردی است تو را؟.. و چه شده است تو را و چه شده‌ای تو؟»
۸	[ZY](x)w cn xw'cy tryz'ywny ny ž't qw(ny)s(q).. yw'r xwdq'r	و از شدت درد نمی‌توانست صحبت کند.. اما تنها
۹	mwnw w'xš (p)tžvyr'sq. qtmr.rbn ptyxw'[y.. (r)bn p(t)[y]x(w') [y..]	این سخن را فریاد می‌زد: «مرا ریان کشت.. ریان کشت»
۱۰	yty c' nw γrf cxt (dn) wyny prw w'nw [w] bnt.. qt [و هنگامی که بسیار بحث کردند با وی، چنین گفتند:..
۱۱	tw' rbn.. qt xw rbn 'rg.ny z'y st(y) 't tyw p(r h)[ykl'	«به تو ریان [چه کرده است؟] زیرا ریان در سرزمین ارجان است و تو در شبستان
۱۲	wyst fsx dwr sqw(Θ)' yw cn dbtyqy. pr mzy(x)[بیست فرسنگ دور هستی یکی از دیگری.. درباره بزرگ [معجزه]؟
۱۳	qy(q)wn' dn (γr)ywy prw yty w'b m'xy.. (qt) [که کرد با خویش و بگو به ما « [استپانوس گفت:]
۱۴	m'tym 'zw dn šm'x p(y)mm-s'r hykl' cyntrp'(r)..[](t)[]	«بودم من پیش شما در داخل شبستان.. و
۱۵	tys rbn (q)[w] m'x s'(r)[.]'t šm'x ny wyd' rΘ' wy(ñ)['.. ZY]	آمد ریان به سوی ما.. و شما ندیدید او را.. و
۱۶	pyšt(r)w šy wyd' rm.. 't ptyryž pr'm' xypΘ ds(t)b' [ry..)	سپس او را دیدم.. و بلند کرد بر من چوب دستی خویش را
۱۷	't cywyΘ spn' qy sty pr wyny dstb' ry p(y)[z	و با آن آهن که هست بر چوب دستی او، زد
۱۸	mn' yqry (y)[ty c'](n)w (n) [•••](y) •[]• xwty x...[]	بر جگر من» و هنگامی که ؟ خود
۱۹	wyny yqry.. (w)ynd' mt[جگرش را .. دیدند
۲۰	šxy n' r'() []yty xw (q)[سخت (سفت) انار؟* ^{۱۹} و او
۲۱	pr rbn []' (fr)ywn m[به دعای خیر ریان
۲۲	s'r.. 'z(w γ)rb' m[sq	من می‌دانم
۲۳	•[•] []xw'(cy)mymg' n.. [از درد خواهیم مرد
...	برخی سطرها افتاده‌اند	

شرح احوال قدیس یوحنا دیلمی، بر پایه ... (رضا ابراهیم‌زاده حقیقی فارس و دیگران) ۳۷

۳۷.۴ یادداشت بند

همانگونه که در بند قبل ذکر گردید، استپانوس راهب سریانی و رهبر مخالفان یوحنا، وی را تهدید به زدن بر جگر (احتمالاً شکم) او کرد. این بند ادامه روایت فوق است که به نظر می‌رسد یوحنا با معجزه‌ای از راه دور او را تنبیه می‌کند. روایت این بند نیز در متون سریانی موجود نیست که این موضوع احتمالاً ترجمه متن سغدی از متنی دیگر را تأیید می‌کند. یوحنا با معجزه پیامبرگونه، دشمنان خود را از راه دور مجازات می‌کند و این موضوع چیزی نیست جز شخصیت الهی و مقدس‌سازی قدیسی که مردمان سرزمین‌های دیگر را تغییر دین می‌دهد.

۳۸.۴ E26/17-E26/22 / بندهای نامشخص

در این متن سغدی، بندهای E26/17 تا E26/22 دارای افتادگی بسیار هستند و حتی حدس زدن درباره موضوعات آن‌ها تقریباً غیرممکن است. لازم به ذکر است که سیمز ویلیامز در کتاب خود بند E26/19 را به بند E26/16 الحاق کرده است و حال جزئی از آن بند به حساب می‌آید. همچنین وی اظهار داشته که نمی‌توان به دقت این قطعات پراکنده را مرتب کرد، اما قطعاً به شرح حال یوحنا دیلمی تعلق دارند، زیرا در این بندها از شیطان خورشیدان و همچنین لقب یوحنا یعنی «ریان» نام برده شده است (Sims-Williams, 2015:102). لازم به ذکر است که در بندهای فوق الذکر تک واژه‌هایی بیش باقی نمانده است، از این‌رو در این مقاله آورده نشده‌اند (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به Ibid.:82-87).

۳۹.۴ حرف‌نویسی E26/23 / مرگ و خاکسپاری یوحنا

سطر	روی صفحه	ترجمه
...	برخی سطرها افتاده‌اند.	
۱]...	---
۲] (q)n (w)y(ny) rbny	به ریان
۳]... [](š)hr' (y)t[y qmpy]ty pr(z)r	دعای شب (شب زنده‌داری) و بسیار کمتر
۴	wy](n)y 'γ'my zpry'q (ZY p)t(b)[y m](C)x xypΘ wnty	برای مراسم او (بزرگداشت او) شکوه و احترام
۵]yty wxš](ny.) yld' ;γ'my..yty 'γ't[]s(r)d wyspy' srdy	و جشن یلدای خداوندگار ما [و منجی].. و تمام سال، هر سال

۶	[wy šmb]dy rbny ptfir('wy)qwnntq pr(gw' prw	در [روز] شنبه برای ربان یادبود (جشن) می‌کنند (برای) ربان مجلس یادبود می‌گیرند) در دو انجمن با هم
۷]p' c' f(w')nw b' m' t r(b)n š(m)bdy řñšpn..	چنان که اینگونه شد که ربان در [روز] شنبه رحلت کرد
۸]š)mbdy 'wstyty b' ()wyny zpřt tmb' r f(r)wrt(řt)[]	در [روز] شنبه قرار داده شد تن مقدس (پاک) او در آرامگاه
۹	[cyntr.. mwn]w xnt w'x(š)t qy w'nc' (n)[w]pr' (b)r(t pr)[byřty]	.. این [ها] هستند چیزهای که بطور خلاصه [گفته شده]
۱۰]qt(n)t cn rbñ (yw)řnn dylwm'y' '[]st*[]	انجام شده‌اند از جانب (توسط) ربان، یوحنا دیلمی
۱۱]wyny]' frywn yty wyny nm'cy z'wr swq't (pr)[m](řw)n (fçmbd]	دعای خیر (رحمت) او و نیروی عبادت او باشد بر همه جهان
۱۲	yty (p)r m'x byw pr m'x 'nc(m)n cn nwry (q)w'y(q)wn '(yq)[wn]	و بر ما [و] نیز بر انجمن ما از اکنون (امروز) برای همیشه و همیشه
۱۳	prn 'myn w'myn * * * * *	(تا ابد)، آمین و آمین * * * * *

۴۰.۴ یادداشت بند

بند پایانی که در ۱۳ سطر آمده است، به شرح دعای شب (شب زنده‌داری) برای بزرگداشت یوحنا و همچنین مرگ و خاکسپاری وی می‌پردازد. همانگونه که در متن آمده و سیمز ویلیامز نیز اشاره کرده است، یوحنا در یک روز شنبه، ظاهراً بعد از کریسمس می‌میرد و در یک روز شنبه، احتمالاً یک هفته بعد، به خاک سپرده می‌شود (Sims-Williams, 2015: 102)، (برای آگاهی بیشتر دربارهٔ مراسم تدفین یوحنا، بنگرید به Brock, 1982: 151, 174).

به نظر می‌رسد که روز شنبه نه تنها برای یهودیان بلکه برای مسیحیان نیز مقدس بوده است. مسیحیان روزی را به عنوان «شنبه مقدس یا شنبه مقدس و بزرگ» دارند.

در مورد طول عمر یوحنا نظریات متعددی در منابع وجود دارد (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به Brock, 1982: 151, 174, n.81). در رابطه با طول عمر وی بروک با محاسبه زمان تقریبی تولد وی، بین سال‌های (۶۵۹-۶۸۰ میلادی)، همچنین وی با توجه به زمان رویدادها و اتفاقات در طول زندگی او مانند زمان ملاقات با عبدالملک و حجاج به این نتیجه رسیده است که احتمالاً یوحنا در پایان دهه ۷۰ سالگی عمرش، در روز یکشنبه ۲۶ ژانویه سال ۷۳۸ میلادی فوت کرده است (بنگرید به Ibid.: 179-181).

۴۱.۴ ادامه E26/23 / انجامة

سطر	روی صفحه	ترجمه
۱۴	spty b' pr npys zprr ptry (ywhn)n (d)[ylw(m)(x)[y]pθ ³ (zn)[ty]	کامل شد نوشتن کتاب (نوشته) تمثیل پدر مقدس یوحنا دلمی
۱۵	pwsty. 'rty (wy)ny yw(hn)n (d)ylw(my)'(xypθ ³) [frywn](s)wq't (p)[r]	و رحمت(دعای خیر) یوحنا دلمی باشد بر
۱۶	nyz' wr γw' n-qry '(s)y(my cn pd'tqr)[qy'].....[(š)l(ymw n) c(w)[pr]	گناهکار نزار، آشفته از خطاکاری سلیمان
۱۷	q(y)c[yn]' wt m't (pr ptry ywhnn ')(znt)[y pwsty].....	کسی که مشتاق (آرزومند) بود بر کتاب تمثیل پدر یوحنا
۱۸	m'x (x)ypθ ³ w(nty) (z)'(wr)[] (.....ty.. pr..... xyp)θ ³ (dst)[w]	با نیروی خداوندگار ما با دست خویش
۱۹	(ZY) wynd'rt (pr) xyp(θ)[cš](mw ZY ny's pr xypθ ³)[]	و دید با چشم خویش و گرفت در ...
۲۰	(z)prt pt(r)y (')(zn)t(..... pw)sty (..p)ry(my)θ ³ (f)r[γn' byr't)	کتاب تمثیل پدر مقدس... باشد که بدین‌گونه به دست آورد
۲۱	bžxry šlymw n p(r) (b)γ' n(yq w m)w cwp(r xy)[pθ ³ γw'nty]	سلیمان نگون‌بخت به ایمان الهی (با ایمان به خداوند) بر گناهان خویش
۲۲	prn'nty' c'nw 'y(ny) s(w)mt(ry-m'nw)q 'z](nt) [nyyps.. ZY 'yžn]	عفو (آمرزش) چون این تمثیل دریا مانند را نوشت.. و باشد که ارزشمند(لایق)
۲۳	b' m 'zw (γ)w' ngry b(n)ty (š)ly(mwn 'y)[(meyq)[qw]	باشم بنده گناهکار، سلیمان عاقبت (در نهایت) به
۲۴	zprr ptry wy(n)' mnty (s' r.. c'nw) '(yny) ['] z(n)t[دیدار پدر مقدس.. زیرا این تمثیل [بیان می‌کند آنچه]
۲۵	[q](θ ³)rt.. γwbty' b't cn w(ys)pn(y) (qwc' q)[w byw s' r	انجام داد.. ستایش باد از دهان همه، خداوند را (از دهان همه، ستایش باد بر خداوند)
۲۶] n(b.....)[---

۴۲.۴ یادداشت بند

در پایان این متن سغدی نیز انجامة‌ای آمده است که به نظر می‌رسد از بقیه قسمت‌ها کامل‌تر باشد. نکته مهمی که در این انجامة نهفته است و سیمز ویلیامز نیز به آن اشاره کرده، عنوان متن سغدی به صورت «کتاب تمثیل پدر مقدس» است که با عنوان منبع متن سریانی "C" به صورت "Ktābā d-taš'it šarbeh" «کتاب تاریخ (سرگذشت) تمثیل او» بسیار شباهت دارد (Sims-Williams, 2015:58,103).

۵. نتیجه‌گیری

با ترجمه و بررسی «شرح احوال یوحنا دیلمی» در متن سغدی می‌توان به نتایج در خور توجه‌ای دست یافت: الف- از لحاظ دینی به طور کلی متون مذکور و احتمالاً متونی از زندگی‌نامه وی که از سریانی به زبان‌های دیگر ترجمه شده‌اند، شخصیتی پیامبرگونه و مقدس به این قدیس سریانی داده‌اند، به نحوی که مورد مقبولیت عام قرار گیرد. انجام معجزات متناسب به وی، ساختن صومعه‌های دینی، انجام کارهای نیک، درمانگری، تغییر دین مردم، ستیز با دشمنان دین و خدا و کارهایی از این نوع توسط یوحنا بیانگر نوعی شخصیت منحصر به فرد است که در اکثر پیامبران و اصلاح‌گران دین‌های ابراهیمی و غیرابراهیمی به وضوح دیده می‌شود. اینکه فردی مؤمن به عنوان پیشوا دارای چنین شخصیت نسبتاً اغراق‌آمیز و پیامبرگونه باشد، همواره مقبولیت پیروان را به همراه داشته و نیز موردی مؤثر در تبلیغ دین به خصوص در میان بی‌دینان بوده است. ب- اما آنچه درباره «شرح احوال یوحنا دیلمی» هم در متن سغدی و هم در متون سریانی موجود قابل تشخیص است، ارزش تاریخی و اجتماعی موضوعات مطروحه (جدا از موارد اغراق‌آمیز) در این متون است. طرح مسائل مالی و اقتصادی، وضعیت ساختمان‌سازی، روابط راهبان و طبقه حاکم و اشراف و درخواست مساعدت از آن‌ها در ساخت صومعه و شرایط نیروی کارگری حقیقی هستند که شرایط اجتماعی، اقتصادی و تاریخی آن دوران را منعکس می‌نمایند. گرچه این متن سغدی ترجمه‌ای از یک متن سریانی احتمالاً مفقود شده دانسته شده‌است، اما جزئیاتی قابل اعتنا در متن سغدی وجود دارند که در متون سریانی موجود قابل مشاهده نیستند. در آخرین بند متن سغدی E26/23 سطرهای ۹ و ۱۰ آمده‌است که مواردی که در تمثیل یوحنا دیلمی برشمرده شد، چیزهای هستند که توسط یوحنا انجام شده‌اند و به صورت خلاصه شرح داده شده‌اند. به اعتقاد پژوهش‌گران، حتی اگر ترجمه سغدی از روی متنی سریانی به صورت خلاصه باشد، حاوی مطالبی با جزئیات بیشتر بوده‌است که به دلیل افتادگی بسیار به خاطر شرایط نامناسب محل نگهداری یعنی ناحیه ترفان، به صورت ناقص به جا مانده است. یکی از مهم‌ترین این مطالب که بازگوکننده شرایط تاریخی و اجتماعی روزگار پارسی زبان ایرانی به خصوص ناحیه پارس پس از تسلط اعراب است، ذکر نام‌های ایرانی است که در متون سریانی نیامده‌اند. همانگونه که قبلاً نیز اشاره شد، وجود نام‌های ایرانی در متن سغدی مانند «قیصران» (واحد پول)، «بیرو یا ویرو» برادر «پارسی»، شاید بیانگر وجود زمینه ایرانی و به اصطلاح «ایرانی‌سازی» کردن متن بوده است تا خواننده ایرانی به آسانی بتواند، با این شخصیت‌های احتمالاً آشنا، ارتباط

شرح احوال قدیس یوحنا دیلمی، بر پایه ... (رضا ابراهیم‌زاده حقیقی فارس و دیگران) ۴۱

برقرار کند و یا شاید همانطور که پیشتر آمد، متن سغدی از روی متنی ترجمه شده که اصل آن مفقود گردیده است. معادلسازی نام‌ها در ترجمه‌ها، حتی در ترجمه‌های امروزی نیز متداول است؛ همانگونه که برخی متون عربی شرح حال یوحنا دیلمی، مکان کوه مام را در موصل عراق می‌دانند (بنگرید به Karlsson, 2020: 145). شاید بتوان این موضوع اخیر را به ذهنیت نامناسب نویسندگان آن خطه (سریانی‌زبان) درباره فرهنگ ایران باستان، دین زردشتی و زبان پارسی نسبت داد. اما متونی به مانند این متن سغدی، سنت ایرانی را با ذکر نام‌های ایرانی همواره حفظ کرده‌اند. به عقیده پژوهشگران، از شواهد گوناگون مانند معادل‌های این متن در زبان‌های دیگر و حتی از «نحو» آن که همچون اکثر متون سغدی یافت شده دارای رنگ و بوی ترجمه از زبان سریانی است، می‌توان دریافت که متن «شرح حال یوحنا دیلمی» از متنی سریانی به سغدی ترجمه شده است، اما احتمالاً اضافات و تغییراتی نیز از سوی کاتب یا مترجم به منظور همگونی آن با ناحیه ایرانی سغدی نشین انجام شده است. سیمز ویلیامز نیز در این رابطه اظهار کرده است که ادبیات به جا مانده در کتابخانه صومعه بولایق، شامل چندین شرح‌زندگی از کسانی است که نقش مهمی در تاریخ رهبانیت و گسترش آن از شرق به غرب ایفا کرده‌اند؛ همچنین این مجموعه ادبیات دارای تعدادی از متون مربوط به شرح احوال قدیسی با زمینه‌سازی ایرانی است، شرح حال یوحنا متعلق به هر دو مقوله مورد نظر است (Sims-Williams, 2014: 133).

از طرف دیگر، موضوع «زبان پارسی» است که پارسی‌زبانان خطه پارس اصرار در به‌کار بردن آن در صومعه پارسی‌زبانان را داشتند و این موضوع نیز مورد تأیید یوحنا دیلمی قرار گرفت و آن‌ها را در انتخاب زبان خود به‌عنوان زبان دعا و نیایش آزاد گذاشت؛ با اینکه مخالفان جدی از میان سریانی‌زبانان داشت که احتمالاً زبان غیر را برای دعا و نیایش به رسمیت نمی‌شناختند. گرچه پارسی‌زبانان شاید به‌طور ساده با بیان اینکه زبان سریانی را متوجه نمی‌شوند، بر این موضوع اصرار داشتند، اما به عقیده پژوهشگران آگاهانه یا ناآگاهانه به‌نوبه خود موجبات حفظ و پایداری زبان پارسی در برهه‌ای از زمان شدند که زبان عربی در حال تسلط روز افزون بود (برای آگاهی بیشتر در خصوص زبان پارسی آن دوران، بنگرید به ابراهیم‌زاده و دیگران، ۱۴۰۰: ۲۱۹-۲۴۶). پ- همچنین از نقطه نظر زبانی، بنا بر برخی شواهد موجود مانند «تلفیق حالت‌های صرفی» یعنی به‌کار رفتن «حالت صرفی» به‌جای یکدیگر و به‌خصوص «حالت صریح» به‌جای «غیر صریح» در اسامی، صفات و ضمائر نوع متأخری از زبان سغدی را می‌نماید که نشانگر تحوّل تاریخی این زبان میانه شرقی در آن برهه زمانی است.

کارلسون با آوردن برخی شواهد از محققان دیگر معتقد است که اگر این متن سغدی ترجمه‌ای از روی متنی سریانی باشد، این نسخه سغدی باید حداکثر دو قرن پس از مرگ یوحنا دیلمی (در سال ۷۳۸) تنظیم و نگارش شده باشد (Karlsson, 2020: 135). در صورتی که این فرض کارلسون درست باشد، می‌توان تاریخ نگارش این متن سغدی را نزدیک به تاریخ متأخرترین متن سغدی شناخته شده در سال ۱۰۲۵ میلادی دانست تاریخی که احتمالاً بعد از آن با تسلط زبان‌های دیگر مانند ترکی و فارسی نو بر منطقه سغد، این زبان به تدریج کمرنگ و محدود به نواحی روستایی شد و چند قرن پس از آن به زبانی مرده بدل گردید (بنگرید به Yoshida, 2009: 329). به عقیده پژوهشگران، شواهد زبانی بررسی شده در این متن سغدی نشان می‌دهد که احتمالاً زبان سغدی میانه در زمان نگارش این متن و متون هم‌زمان دیگر در حال پوست‌اندازی و به مانند هر زبان میانه دیگر در حال گذر از دوره میانه به دوره نو خود بوده است، اما هجوم و جایگزینی زبان‌های دیگر روند تحولات زبانی آن را به تدریج از بین برد و به دلیل عدم وجود گویشورانش در طول زمان به فراموشی سپرده شد. هم‌اکنون، زبانی را که به عنوان «سغدی نوین» از آن یاد می‌کنند، زبان «یغناپی» است که در دوره افتاده «یغناپ» در شمال تاجیکستان سخنورانی دارد (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به Ibid: 330).

پی‌نوشت‌ها

۱. سال دقیق تولد یوحنا را به قطعیت نمی‌توان بیان داشت، گرچه برخی متون به تاریخ‌های گوناگون اشاره کرده‌اند. این تاریخ تقریبی بین سال‌های ۶۵۹ تا ۶۸۰ یا ۶۸۱ را بروک بر اساس برخی شواهد محاسبه کرده است (بنگرید به Brock, 1982: 179-181).
۲. (Shem' on the Beardless (Sanofa): (برای اطلاع بیشتر، بنگرید به Brock, 1982: 152-153. n.3).
۳. مطابق آوانویسی سیمز ویلیامز ← "Arrajān یا Arragān" (Sims-williams, 2015: 93). شهری در دیار پارس بوده است و هم‌اکنون به صورت خرابه‌های به جا مانده در ناحیه بهبهان کنونی در استان خوزستان واقع است (بنگرید به اصطخری، ۱۳۴۰: ۹۵-۹۶، ۱۰۱-۱۰۲، البلاذری، ۱۳۴۶: ۲۵۷-۲۵۸؛ همچنین در خصوص نام و محل «ارجان»، بنگرید به Sundermann, 1979: 96-100).
۴. در متن سغدی به صورت: "qysrg'n" نام واحد پول. سیمز ویلیامز معتقد است که این واژه با واج "g" در مقابل واژه "qysarq'n" (با واج "q") که در دیگر متون سغدی مسیحی آمده است، بیانگر این موضوع است که این واژه یک واژه قرضی پارسی است (Sims-Williams, 2015: 90).
۵. Bar-piš به معنی «باردار» در سغدی. تشکیل یافته از ایرانی باستان <bara-puθra> در اوستا: barat- <puθrā> از ریشه √bar به معنی «بردن، آوردن، حمل کردن» و اسم "puθra" به معنی: «پسر». معنی

شرح احوال قدیس یوحنا دلمی، بر پایه ... (رضا ابراهیم‌زاده حقیقی فارس و دیگران) ۴۳

تحت الفظی این واژه مرکب در اصل: «پسر حمل کردن یا پسر آوردن». در معنی عام «آبستن، باردار». دو واج "θr" ایرانی باستان در سغدی تبدیل به واج "š" شده است (همچنین بنگرید به قریب، ۱۳۸۳: ۱۰۹).

۶. معنی این جمله در اصل: «چیزی خورده نشده بود» به صورت ترکیب مجهولی در متن سغدی آمده است، اما سیمز ویلیامز با ارائه چند مثال آن را به صورت معلوم «(او) چیزی نخورده بود» معنی کرده است (بنگرید به Sims-Williams, 2015: 91).

۷. Bābī (برای آگاهی بیشتر، بنگرید به یادداشت بند E26/14V). همچنین بروک اظهار داشته است که این نام با نام شخصی "babai" که مکرراً آمده، مرتبط است. گرچه، هیچ خدایی با این نام شناخته شده نیست (Brock, 1982: 169.n.65). (همچنین برای توضیح بیشتر، بنگرید به «یادداشت شماره ۲۹.۴»).

۸. در متن سغدی "byrw" با آوانویسی "βīrō" که در متون سریانی موجود نیامده است، نامی در ایرانی [میانه] غربی که به صورت‌های "wīrō"، "wīrōy" یا "Bīrōy" آمده است (Sims-Williams, 2015: 92). همچنین برای توضیحات "byrw" بنگرید به (Lurje, 2010: 156). همچنین "Wīrōi" از بزرگان دربار شاه «موید» در داستان «ویس و رامین» بنگرید به (Justi, 1895: 371).

۹. در متن سغدی "prsy.ñ" احتمالاً "parsīh". در متن سریانی "C" به صورت "PRSGY". به عقیده سیمز ویلیامز «الف یا ʿ» در واژه "PRSGY" صرفاً یک اشتباه است، در اصل "prsgy" است که به صورت "pārsāgī" تلفظ می‌شود (برای توضیح بیشتر در خصوص این نام، بنگرید به Sims-Williams, 2015: 93). همچنین بنگرید به (Lurje, 2010: 303).

۱۰. در متن سغدی به صورت "gywr(g)ysy" (George)، نام شخص (Sims-Williams, 2015: 68-69, 213).

۱۱. متن سغدی به صورت "kw(r)šy(dn)" "kwršy'dn" (khurshēdān). نام شخص یا شیطان (Sim-) (Williams, 2015: 215). (بنگرید به Sims-Williams, 2015: 97-98). (همچنین بنگرید به توضیحات بند E26/14V).

۱۲. در متن سغدی به صورت "k'ny" (kēnay). نام شخص (Sims-Williams, 2015: 76-77, 215).

۱۳. Hindu. «Arđ al-hind» در اوایل اسلام، همه نواحی ساحلی از ابتدای (سر) خلیج فارس تا هند را شامل می‌شد. برای توضیح بیشتر (Brock, 1982: 168.n.63, 166.n.58).

۱۴. MHYRWBN در متن سریانی به صورت "Mhīrōban" تلفظ می‌شده است. "mahrubān" (Māhīrūbān). مکان ساحلی، جنوب غربی ارجان (Brock, 1982: 169.n.64).

۱۵. در متن سغدی به صورت "byk'ny" به معنی «متصدی اشیا مقدس در کلیسا-خادم کلیسا» (همچنین برای توضیحات سیمز ویلیامز، بنگرید به Sims-Williams, 2015: 207). به نظر پژوهشگران شاید بتوان آن را با واژه "Byk+'ny" مقایسه کرد. در سغدی واژه "Byk=βēk" به معنی «بیرون-خارج» (قریب، ۱۳۸۳: ۱۱۷) و پسوند "ny=ānē" سازنده صفت ملکی مذکر (زرشناس، ۱۳۹۰: ۱۶۳). بنابراین، اگر این واژه را سغدی فرض کنیم می‌توانیم آن را «متعلق به بیرون-بیرون‌دار» معنی کنیم که با شغل «خادم کلیسا-متصدی کلیسا» تقریباً همخوانی دارد. (در خصوص پسوند "ny" بنگرید به Gershevitch, 1954: n.1036-1041).

۴۴ زبان‌شناخت، سال ۱۵، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۴۰۳

۱۶. به دلیل افتادگی قسمتی از واژه سغدی در متن، سیمز ویلیامز چند واژه را حدس زده است: "z'ty? r'ty?" "w'ty?" (Sims-Williams, 2015: 78, 80). به نظر پژوهشگران، با توجه به معنی جمله و همچنین با مقایسه روایت در متون سریانی موجود، شاید واژه "w'ty" به معنی: «باد» از دیگر واژه‌ها مناسب‌تر باشد (همچنین بنگرید به توضیحات بند 15V).

۱۷. در متن سغدی "dΘn" (Dathan). نام شخص. (Sims-Williams, 2015: 80-81, 210).

۱۸. در متن سغدی "byrm" (Abiram). نام شخص. (Sims-Williams, 2015: 80-81, 199).

۱۹. توسط سیمز ویلیامز در متن سغدی به صورت "n'r'kh" و مفروض آورده شده و معنی نشده است که احتمالاً به دلیل افتادگی، ادامه آن مشخص نبوده است (بنگرید به Sims-Williams, 2015: 82, 222). شاید (با احتمال ضعیف) بتوان این واژه را به صورت مفروض "n'r'kh" (*nārāk) «انار» در نظر گرفت و از آن معنی «سخت-سفت و قرمز به مانند انار» در خصوص محل اصابت ضربه، برداشت نمود، به شرطی که واژه کامل فرض شود.

کتاب‌نامه

- ابن خلدون، ابوزید عبدالرحمان بن محمد. (۱۳۸۳). *تاریخ ابن خلدون*. جلد اول. ترجمه: عبدالمحمد آیتی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- ابراهیم زاده حقیقی فارس، رضا. زهره زرشناس، آمنه ظاهری عبدوند. (۱۴۰۰). «تأملی بر دو نکته در شرح احوال یوحنا دیلمی» به زبان سغدی. *دو فصل نامه علمی پژوهش نامه فرهنگ و زبان‌های باستانی*. سال دوم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۰. ۲۴۶-۲۱۹.
- اصطخری، ابواسحق ابراهیم. (۱۳۴۰). *مسالك و ممالک*. به کوشش: ایرج افشار. تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.
- البلاذری، احمد بن یحیی. (۱۳۴۶). *فتوح البلدان*. ترجمه: دکتر آذرتاش آذرنوش. تهران: انتشارات بنیاد فرهنگ ایران.
- زرشناس، زهره. (۱۳۹۰). *دستنامه سغدی*. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- طبری، محمد بن جریر. (۱۳۵۲). *نشر الکترونیک* (۱۳۸۹). *تاریخ طبری*. جلد اول. تهران: www.tarikhbook.ir.
- قریب، بدرالزمان. (۱۳۸۳). *فرهنگ سغدی*. تهران: فرهنگان.
- نیسکو، موفق. (۲۰۰۹). *مار یوحنا الیدیلمی السریانی*. لبنان: مکتبه السائح. (عربی).
- دورانت، ویلیام جیمز. (۱۳۷۸). *مشرق زمین: گاهواره تمدن*. جلد ۱. مترجمان: احمد آرام و دیگران. تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.

شرح احوال قدیس یوحنا ی دلمی، بر پایه ... (رضا ابراهیم‌زاده حقیقی فارس و دیگران) ۴۵

Budge, Sir E. A. Wallis. (1928). *The Book of the Saints of the Ethiopian Church*. Vol.1. Cambridge.

Gershevitch, I. (1954). *A Grammar of Manichean Sogdian*. Oxford.

Justi, F. (1895). *Iranisches Namenbuch*. Marburg.

Karlsson, Jonas. (2020). "The Arabic Life of John of Dylam". *Patristic Literature in Arabic translations*. Ed. B. Roggema, A. Treiger. Laiden / Boston: Brill (E-Book).

Lurje, Pavel, B. (2010). *Personal Name in Sogdian Texts*. *Iranisch personennamenbuch*, Band II. Wien.

Sims-Williams, N. (2014). "An Early Source for the Life of John of Dailam: Reconstructing the Sogdian Version". *Nāme-ye Irān-e Bāstān*. 12/1-2.121-134.

Sims-Williams, N. (2015). *The Life of Serapion and other Christian Sogdian Texts from the manuscripts E25 and E26*. Brepols.

Sundermann, W. (1979). "Ein Bruchstück Einer Sogdischen Kirchengeschichte aus Zentralasien?". *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*. Redigit(ed.) J.Harmatta. 24/1,1976, 95-101. Budapest.

Wood, Philip. (2013). *The Chronicle of Seert*. Oxford.

Yoshida, Yutaka. (2009). "Sogdian". *The Iranian Languages*. Edited by Gernot Windfuhr. Routledge, London and New York. 279-335.